

ספר
עיר הגולה

חלק ראשון

מאת

שמעון פירסט

מגולי עיר ווינא

בן לאאמו"ר ר' מרדכי זללה"ת

מהגאונים הקדושים שהאירו באור תורתם את העיר
ווינא, ומהרדיפות שהיה להם ולכל תושביה בהרבה
תקופות, ומגאוני בתראי שבאו לפרקים דרך העיר.

כפי אשר ראיתי בספרים שונים. התחילו נושאי הצלב שקראו קרייצציגע בשנת תתנ"ו 1096 למספרם, וזה היה בימי רש"י זי"ע, דהיינו שנסעו הרשעים ממדינה למדינה ומעיר לעיר, להרוג ולהשמיד היהודים מנער ועד זקן, ועשו זאת ביסורים נוראים שקראו פאלטערפלאגען, שקודם שהרגו את הקדושים עשו בגופן יסורים קשים בשפודים ובקרדומות. והטעם כדי שיודיעו להרשעים אם יש להם מעות טמונים, וזה היה עיקר כוונתם, רק לרכוש את ממונם, והדבר שבאו עם הצלמים שיקבלו עליהם דתם, זה היה רק להצדיק מעשיהם לפני התמוך, והעיקר שבאו לשלול שלל ולהרוג ולאבד.

היהודים לרוב בכל המקומות, עמדו על נפשם ולא קיבלו דתם, רק באו באש ובמים, ואלפים שחטו את נשותיהם וילדיהם על קידוש השם, ולבסוף גטלו את נפשם גם כן, והרבה קינות נכתבו בימים ההמה, ויסדם לרוב רבינו הקדוש רש"י ז"ל ושאר גדולי ישראל, ונאמרים עד היום בימי הסליחות, ורק המעט מהמה אשר לא יכלו לעמוד בהיסורים ולשחוט את נשותיהם וילדיהם, המה קבלו דתם רק לפנים, ואחר כך שבו לא' חיי וקיים ומלך עולם — אולם מעט נאבדו מתוך האונס, — ובספרי הקטן הלזה אני מצמצם את עצמי לכתוב רק ממה שנודע לי מעיר ווינא, כי גזירות אלו היו בכל המדינות ימש"ו ובמעט כל מדינת יוראפ מלאה, עם דם קדושי ישראל זי"ע.

היהודים בימים ההמה סי' שהיה באפשר לו לנוס גם מנוסת נפש, אולם לא ידעו בעצמן להיכן הם רצים, רק נסו מפני החרב, יבכל מקום שהלכו לא היו להם מנוחה, ולא

מצאה היונה מגות לכף רגלה — וניתן רשות ליהודים להתיישב בעיר ווינא בשנת תתקט"ו לאלף התמישי 1156 למספרם על ידי המלך לעאפאלד, ובימים ההמה הצליחו איזהו יהודים בעושר, והיו גם כן קרובים למלכות והיה ליהודים רשות לקנות ולמכור.

ובתחילת שנת אלף השישי 1240 למספרם היה בעיר ווינא הרבינו יצחק אור זרוע ב"ר ר' משה והיה נקרא רבינו יצחק מווינא, והיה אחד מבעלי תוספות, בימיו היה להם מנוחה, והמלך גזר עונש מיתה על הנכרים וליקח את רכושם, אם ירהיבו לשלוח יד לבזות את בית החיים של היהודים, — הבית החיים שלהם היה בימים ההמה בקערנטנערטאר, ושם היה גם כן מקוה כשרה.

אולם לא ארכו הימים כי בשנת ק"ל לאלף השישי 1369—1370 למספרם גבר עוד הפעם הרשעות, ונהרגו רוב תושבי היהודים בווינא, ואשר נשארו בחיים נתגרשו, — ואז כאשר גלו מווינא ולא מצאו מנוח לכף רגליהם, חזרו עוד הפעם על ידי אונס בשנת ק"ס 1400 למספרם, ואז היה הרב בווינא אחד מגדולי הראשונים הרבינו מאיר בר ברוך ע"ה [ולפי הנראה אינו מההר"ם מרוטנבורק ז"ל שהוא היה תלמידו של הרבינו יצחק מווינא הנ"ל שקדם טובא ועיין בזה בס' שם הגדולים להגאון הק' התיד"א ז"ל].

ובשנת 1406 כליל שבת ק' נפל דליקה בתצר בית הכנסת, ונשרפו כמעט כל בתי היהודים אשר דרו סביב לבית הכנסת, וגם איזהו מהבתים של עכו"ם נשרפו, והלכו הערלים אז לשלול שלל ולשדוד בתי היהודים, ואת"כ שקט חמת המציק זמן מה.

ויהי בשנת קפ"א 1421 למספרם קם המלך אלבערט הרשע, וגזר שלא ידור עוד יהודי בכל מדינת עסטרייך, ומחמת גזירתו גשרפו רוב בתי יהודים, והבתים שלא גשרפו נתן המלך מתנה להערלים, והבתי כנסיות נהפכו לבתי עכו"ם, ולגופן של היהודים שלא היה באפשרותם לנוס, עשו יסורים נוראים על ידי כלי משחיתים, וגשרפו מקצת גופן בשפודים חמין, והכו מהם האברים, ומהנשים ההרות חתכו כריסם, והשאר שלא מתו לקחו לעבדים ולשפחות וטעם לגזירה זו נתנו — שהעלילו עליהם בילבול שקר, ואמרו שהיהודים ביזו אותו מצבה מעכו"ם שלהם.

בילבולים כאלו לא היה דבר חדש וכבר נודעו במדינת עסטרייך כי בשנת 1337 היו רדיפות בעיר דעגענדארף ובעיר פולקא ובעיר וואלפסבערג ובכל העירות הללו סבלו היהודים יסורים קשים ונוראים — אבל או היו הרדיפות רק בערים ההמה, אבל בשנת קפ"א 1421 למספרם הנזכר, היה הרדיפות בגזירת המלך ומחוק המדינה.

והשקר בילבול היה, שאמרו על יהודי אחד שמו ישראל בעיר ענס שלקח עבודה זרה אחת וחילקה לאברים בין היהודים לזול באבריהם, ושקר בילבול זה גרם שכל היהודים מעסטרייך הביאו למסר וכל רכושם נלקח מהם.

והיהודים אשר לקחו לעבדים הביאו למסר, ולא רצו לקבל דתם, ושחטו עצמם ונשותיהם וילדיהם, והשאר אשר נשארו בחיים, היו ד' מאות נפשות, והביאו את כולם יחד לעיר ערדבערג הסמוך לעיר ווינא, וגשרפו כולם יחד על קידוש השם, אחרי שעשו עמהם יסורים נוראים, חאת היתה ביום ט' ניסן שנת ו' אלפים קפ"א ולמספרם 1421 מארץ 12 והילדים לקחו מהם לקלאסטרס בעל כרחם, וגשמדו שם עד עולם, — ולפלאי אותו מלך הרשע, עשרה ימים אחרי ההריגה, כתב כתב חופש ליהודים, ונתן ליהודים

רשות להתיישב בעיר ווינא עוד הפעם, ולא חזרו רק אחר כערך מאה שנים אחר זה.

ובאו יהודים להתיישב עוד הפעם בשנת רצ"א 1512 למספרם, אולם דרו שם רק י"ב משפחות, והוצרכו לישא סימן על בגדיהם שהמה יהודים, וכאשר נתרבו קצת נתגרשו עוד הפעם בשנת של"ה 1575 למספרם מכל המדינה.

וחזרו עוד הפעם והיה רב בעיר ווינא בימים ההמה הרבינו הגאון רבינו מנוח ז"ל שנפטר בשנת שע"א ואחריו הגאון רבי יום טוב ליפמן העליר ז"ל בעל תוספות יום טוב ונתיישבו במקום «אם ווערד» והיה חומה סביבותיהם, ונחשב כמו געטטא, ובימים ההמה העלילו על הגאון בעל תוספות יום טוב ז"ל והובא לבית האסורים, ובעיני ראיתי תמונה שנעשה ממנו בבית האסורים, בהאמזעוס בעיר ווינא, ואחר שיצא לחירות נתקבל לרב בעיר הגדולה קראקע.

ובשנת שצ"ו 1637 למספרם, ביקשו תושבי הערלים מעיר ווינא מהמלך לעאפאלה, לגרש את היהודים ועלתה בידם על ידי שקר בילבול, שמצאו אשה מהערלים מתה בשכונת היהודים, ונגזר עליהם הגירוש, אולם לא שיתגרשו תיכף, אבל אחר כך אירע שריפה בבית המלך, והעלילו עוד הפעם שהיהודים הציתו את האש כחצר המלך, או נתגרשו כל היהודים, ולא נשאר יהודי אחד במדינת עסטרייך, ואחר תשלומין רב, הבטיחו ליהודים לקיים את בית החיים שלהם בראסויערלענדע שהוא כעת בועעגאסע 9, ואז בית הכנסת שלהם נהפכה לבית עכו"ם, ונקרא על שם המלך הרשע לעאפאלדסקירכע, לתודה שגירש את היהודים מהמדינה. אולם כנראה חזרו אחר איזהו שנים עוד הפעם, ואז

גדלו והצליחו בתורה ובעושר וכבוד, כמו שנראה ממה שראיתי בקונטרס אחרון לס' חנוכת התורה, כי הגאון הק' ר"ר העשיל שנחקבל בעיר קראקא לאב"ד בשנת תט"ו, אחרי הסתלקות הגאון בעל תוספות יום טוב ז"ל, ובא לווינא בשנת תי"ז, וישב בווינא איזהו שנים לדבר טובות בבית המלך עבור היהודים במדינתו, וכתוב שם, והעיר ווינא היתה אז עיר גבורים, מלאה חכמים גדולים בתורה ובחכמה בעושר ובנדיבות, וכל אלה אנשי מופת ואדירי התורה, שמחו לקראת רבינו שבגולה, כי כבר בשנת ת"ג למד הגאון המקובל רבינו זכרי' הלוי קבלה עם התלמידים ויצא שם למרחקים בקדושתם וגדולתם בתורה כן ראיתי באיזהו מן הספרים.

והרב אב"ד בווינא היה אז כנראה הגאון הנודע ר' שבתי שעפטיל הורוויטץ ז"ל, בן השלה"ק, והגאון בעל צמח צדק אבדק"ק ניקלשפורג כותב בס' ק"א בזה"ל, וכבר הקדמתי בפתח דבריי, שכל משאי ומחני בפסק זה אינו אלא דרך משא ומתן להלכה, אבל לא למעשה, לסמוך על היתר ידי אם לא שישכימו על היתר דידה, גדולי הרבנים, גאוני עולם, אשר המה בעת הזאת בק"ק ווינא, והרבינו הק' הר' שעפטל ז"ל שבק לן חיים בשנת ת"כ.

ובשנת תכ"ד קיבלו לרב בעיר ווינא את הגאון הנודע ר' גרשון אשכנזי ז"ל בעל ספר עבודת הגרשוני, שהיה מלפנים רב בניקלסבורג והמדינה, אחר שקיבלו את הגאון רבי ליב פישלש ז"ל אב"ד דק"ק ווינא, בקראקא, אחרי הסתלקותו של הגאון הק' ר"ר העשיל ז"ל, ביום כ' תשרי שנת תכ"ד, ואז היו בווינא הרבה תלמידי חכמים וגאוני עולם פארי הדור, והיה בעיר ווינא עד שנת ת"ל למספרם 1670 ואז יצא הקצף עוד הפעם, ונתגרשו כל היהודים מכל העיר והמדינה, וכל היהודים נפצו ונפרדו איש מאת רעהו,

ומבית הקברות הישן הנזכר, **בועצאאטע**, ראיתי לנכון להעתיק איזהו מצבות לזכר עולם, מגאוני ווינא אנשי שם, על סדר השנים שנסתלקו זי"ע.

מהגאון רבינו מנוח ז"ל בשנת שע"א

הגאון מוהר"ר הענדל נר ישראל כונה יום א' כ"ב תמוז שע"א לפ"ק מצבת קבר, של הגאון הגבר, אשר הוקם על לישראל כטל, איש נורא, בקי בכל התורה, אוצר כלום, לא שיי' כלום, מופת הדור, לכל ישראל אור, חכם כולל, שמי' כספר גולל, אבי אבי' עדיף מנביא, אחרון הגאונים, וראש לנבונים מרגא ורבנא הרב רבי מנוח, אבי זנוח בר שמריה זצ"ל ת' נ' צ' ב' ה'.

כפי מה שראיתי ושמעתי הוא בעל המחבר ספר חכמת מנוח, וספר מנוח הלכות פירוש על ספר חובת הלבבות והגאון הב"ח ז"ל כתב עליו גדולות בזה הלשון **מנו** זה ואיזהו הוא אשר מלאו לבו לבדוק מן המזבח ולמעלה ולהרהר אחר אלו שני המאורות הגדולים — ה"ה הגאון בעל שו"ת משאת בנימין והגאון ר' מנוח הנ"ל.

מהגאון ר' לייב רופא ז"ל בשנת שצ"ה

מצבת האשל הגדול הגאון מהר"ר משה יהודה לייב רופא בן אביר הרועים והרופאים מהר"ר משה רופא מאור קטן זצ"ל שמנה באייר לפ"ק מה נורא המקום הזה, כי בו אדיר באדירים, הרבה חכמה ושיבה, אור לארץ גם לדרים.

ובשבע חכמות היה לה. יד ושם מכל העברים, רועה נאמן מליץ ישר, לפני מלך וגם השרים, ריחו משמן הטוב, למרחקים גודע בשערים, יסד ארץ במכון שבת, בל תמוט לדור ולדורים, הרביץ תורה גם עשה לה, אונים לשמור שמורים, ועבודה וגמילת חסד, בין לעניים בין לעשירים, דין אמת גם השלום הם, היו מידותיו הישרים, הוא היה הגאון מוהר"ר ליב רופא מכות שברים, זכר צדיק לברכה כי, חבר חיבורים וספרים מאור קטן נקרא הית, למאור גדול באורים, בחמשה בשמנה לזיו, עלה בשמחה ובשירים, אכן עזב דורו יתום, עד אין ערך גם שעורים, מ'ש'ה' י'ה'ו'ד'ה' ה'י'ה' לפ"ק תנצב"ה.

הוא היה זקינו של הגאון בעל עטרת זקנים ז"ל וכתב בהקדמתו בזה הלשון: קראתי שם הספר עטרת זקנים וכו' שיהיה עטרת תפארת לאדוני אבי זקני הגאון מהרר"ל רופא ז"ל מק"ק ווינא שאני בן בתו והוא חבר כמה וכמה ספרים ולא יצא שום דבר לאורה וגם לא הניח אחריו בן.

מהגאון ר' חיים רשפיץ ז"ל בשנת שצ"ט

מהו' חיים רשפיץ ז"ל כל בית ישראל יכבו על החסיד מהרר"ר חיים ז"ל סופר ונאמן הקדוש מופלג ביראה וחכמה וענוה כי בתוכחת מגולה ואהבה מוסתרת רבי' השיב מעון עמוד התפילה עלה למעלה א' כ"ה תשרי ש'צ"ט לק' תנצב"ה. הגאון הנ"ל חיבר ספר עיון התפילה, ושם בהקדמה כתוב בזה"ל, התפלה הזאת היתה כמוסת תחת יד אחד המיוחד בחסידות, חוברת יחדיו מאת איש אלקים קדוש וחסיד, המגזח מהרר"ר חיים רשפיץ זלה"ה, זה ימים רבים, ועתה בקשו להם החבורה קדישא בני עליית כת אחת

המיוחדת, וזה שמם אשר יקרא להם בעלי עיון תפילה, להתפלל על צרות רבים הנתונות למטרת חץ במצור ובמצוק, הלא היא רבת בני ק"ק פראג יצ"ו, ואגב זה יש שם תפילות ערוכו' ושמורות לדורות, על כל צרה שלא תבא, בכך צוה הגאון המרומם ג"ו מהר"ר יואל נרו ר"מ ואב"ד דקק"ק, להדפיס התפילה היקרה הזאת למען יתפללו אותה ברכים [הוא הגאון הב"ת שהיה בימים אלו רב בעיר קראקא זי"ע].

מהגאון ר' אברהם פלעש ז"ל בשנת ת"א

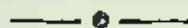
פ"ג הגאון החסיד מהר"ר אברהם בר גרשם יהודה פלעש נפטר ביום ב' י"ד חשון ת"א לפ"ק אב בחכמה, רם בשנים, פלש סתומה כמושב זקנים אברך באדמה, המשל בעליונים ידיו רמה, מימיו נאמנים משיב חימה, ומשכיח חרונים, לד' תרומה הרועה בשושנים בקודש פנימה, במחיצת איתנים ברוח זנשמה, בסיד נבונים, נפש עגומה, בביטול שקדנים.

כס' משנת יצחק כתב בזה"ל, סדר הידיו אשר תיקן ש"ב האלוף המרומם הרב המופלג בתורה ותסידות אב"ד זר"מ מנוחתו כבוד מהר"ר אברהם פלעש זצ"ל ואיתן מושבו היה בק"ק ווינא, אשר אור פניו אור תורתו הזריח בבית מדרשו וישיבתו עכ"ל.

מהגאון ר' אליעזר ז"ל בשנת ת"ה

זקן ונשוא פנים הוא הראש הרב רבינו אליעזר שנתבקש בישיבת של מעלה בזקנה מפואר ובשיבה מהור"ר בן ע"ב שנה ט' איר תה"ל, אשא קול בכי במרה בהעברת גבר

תורה, אזי ואבוי על אב"ד דאזל מינן טרי דתלמודא, כללי ופרטות התורה, נפתח שפתיו שגורי' ערוכה בקול ושמורה, בכל שיטת התלמוד בגמרא פירש"י ותוס' ממנו לא נסתרה ובקיאותו הרמה, חובר חיבר, הראה מקום מוצא הדין בתוס' על מקומה, הקשת לשאל רבות ועצומות, לית נגר בר נגר להולמו גם אלה לא תשכחנה, פרנס ומנהיג המדינה יושב על מדין במדינת מעררין ועתה בעון הדור פנה זיו פנה הדור, נשמתו בגן עדן העלין ה'נ'ה' א'ב'כ'י' ב'א' א'ל'י'ך' ב'ע'ב' ה'ע'י'נ'ך' לפ"ק.

מהמקובל הנורא ר' אלחנן ז"ל בשנת תי"א

ראש המצבה אי אפשר עוד לקרות — ולבסוף נכתב בזה הלשון:

ארון נשבת גברה רבה כרבה, כבה נ"י פת [חסר] מפוצץ כבוק מתנאי ומקראי ורזי דרשב"י ומארי דבי עילאי מ"ו אלחנן כמוהר"ר צבי ז"ל נעדר בהדר יום ש"ק י"ד טבת [תי"א] לפ"ק חנוכה.

הוא היה מקובל נורא וצוה לפני הסתלקותו שיתנו כל התיבורים אשר חיבר על דרך הקבלה על כתבי האר"י ז"ל כקברו, מחמת שאין העולם יכול לסבול אותם, מפני גודל קדושתם — בימי נעורי שמעתי שהגאון הש"ד זי"ע אמר עליו שהיה המקובל היותר גדול בימיו זי"ע.

מהגאון ר' שבתי הורוויץ ז"ל משנת ת"כ

פ"נ מרנא זרבנא רעיא מהימנא, גבר בגוברין בר אבהן ובר אורין הגאון ר"מ ואב"ד מהר"ר שבתי נקרא שעפטל בן ת"ה מהר"ר ישעיה הלוי הורוויץ יום ו' כ"ח ניסן ת"כ.

שבתי זראיתי בשושנים והנה גפן לפני ויוצא פרח ויצץ ציץ ועליהו לתרופה חיבר ספרים מנופה ב"ג נפה, תפס ישיבה בפלפול חריפא, עוקר הרים סיני עדיפא, למד לקבל אלפא, הלא הוא שוק התרומה וחזה התנופה, גאה דרש ונאה קים, הין מילי דעלמא הן מילי דשמים, בכך שקולה מיתת צדיקים כחורבן ירושלים, ה"ה גאונינו מורינו ורבינו ר"מ ואב"ד מו"ץ שלנו מהר"ר שבתי שפע טל אורות בנו של נשאי א"י הגאון מהור"ר ישעיה הלוי זצ"ל הורוויץ היה מוכתר בכתר שם טוב העולה על רוחו בראשי גולה, ונתבק' בישיבה של מעלה סמוך להכנסת כלה לסדר הן היום הקריכו, את חטאתם ואת עולתם כ"ח ניסן לפרט תהי"ה נצב"ה.

בימי נעורי שמעתי בעת שנסע הגאון בעל השלי"ה ז"ל לארץ ישראל להתיישב שם, נסע דרך ווינא, ורצו לקבלו שם לאב"ד ור"מ, אולם מיאן בזה כי כל חפצו היה לעלות לארצנו הקדושה, ואמר להם שיקבלו את בנו וכן עשו, השלה"ק בא לעיר הקודש ירושלים בשנת שפ"ב.

מהגאון ר' אשר אנשיל ז"ל משנת תכ"א

פ"נ ה"ה מהר"ר אשר המכונה אנשיל בן ה"ה ר"מ ואב"ד כמהר"ר ברוך זצ"ל נפטר בשם טוב יום ב' י"ג אדר תכ"א תנצב"ה. פה נטמן צנצנת המן לחיי עד מזומן ככלכל

והימן בקי ואומן, הבין בכל חכמה ומדע כהימן ודרדע
פלפולא חריפא עוקר הרים וסיני עדיפא, העמיד הרבה
תלמידים ינוח על משכבו יעלוז עם חסידיו.

— 6 —

מהגאון ר' יעקב אשכנזי ז"ל משנת תכ"ז

ויעקב איש תם יושב אהלים, יציב בארעא ודבירו
בשמי שמים מעלה עולים על כל קוץ וקוץ היה דורש תילה
תלים, קול יעקב בבתי כנסיות היה במתחילים במעשה
המרכבה היה רבי דבי כולים ה"ה מ"ו המופלג בכל
כתרים וז"ר מהור"ר יעקב בן מהור"ר אליעזר עלה למעלה
יום א' ו' בוסן תכ"ז לפ"ק תנצב"ה.

בספר ספרא דצנועתא כתב בזה"ל הקול קול יעקב
מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות על כל קוץ וקוץ תילי
תילים של הלכות וכו' ובוקע חלוני רקיע ודורש במעשה
מרכבה ומעשה בראשית ביחיד ויצא ונכנס בשלום אף
כשהגיע טהור חזר וקודח מאורייתא וכתובים והאש מלהטת
סביביו ועוף הפורח עליו נשרף בהבל פומה ממל רב וכו'
והגאון הק' ר' שמואל קיידנאווער ז"ל כותב שהגאון המקובל
ר' יעקב הג"ל גילה לו כמה רזין דאורייתא [הגאון ר'
שמואל קיידנאווער ז"ל היה תלמיד מובהק מהגאון הק' ר"ר
העשיל ז"ל מקראקע, והיה גאון עצום בימיו, וחיבר הרבה
ספרים ה"ה ס' תפארת שמואל על תרא"ש וס' ברכת הזכות
ועוד].

— • —

מהילד ר' אברהם ז"ל משנת תכ"ז

פ"ג הילד אברהם בן מהור"ר הירץ ז"ל קאמן זיין.
אוצר בלום. שלא היה כי אם עשר שנים בעולם והיה מלא
תורה כאחד מן ו הגדולים נפט' יום ג' י"ב סיון תכ"ז
לפ"ק תנצב"ה.

הי' נשמה גבוה וראיתי בעיני שרוב בני אדם שבאו
לבית החיים הלכו גם על קבר ילד הגדול הלזה.

מהגאון ר' אשר אנשיל גינצבורג ז"ל משנת תע"ט

יציאת נשמתו היה ביום גימל, ו' לחודש אייר תיו עין
טית ל' פה גנוז ונטמן צנצנת הסן ה"ה הקצין הנכבד
המפורסם כראב"ן חרסום החסיד במוהר"ר אשר אנשיל בן
הרבינו מוהר"ר יוסף גינצבורג ז"ל מפראג אשרי אנוש יעשה
כדעבי' הדין למרי' רעותא שר וגדול נפל הלא תרעו שמי'
יקיר' בבב' אתרוות' רבא דעמי' מדרבנ' דאומתי' קרבניט'
דספינתא איש אלקי' קדוש גר ובר נגר מותיב ומפרק
בשמעת' נשוא פני' ובבון לחש תבר גזיזא דברד' בגבורת'
שינה נדד וקם בפלגא דלילי' וגרס ולעי באוריית', יספדו
לו הוי אדון נהירין לוי' שבילי' דרקי' והימנות', לו יקת
עמי' רבנן בב' מדרשא דספיק בקביעות' עודנו באיבו לא
נהנה מן העול' ולא ספי' פרישות' נשמתו יחסה בצל שדי
באור ננות ומצוחצ' גן עדן גנתא תנצב"ה.

מהגאון ר' שמשון ווערטהיים ז"ל משנת תפ"ד

עיוגלא מגו ריבוי' ריבה כל מילי דברכות יתולו על
ראש צדיק צדקות ה' עשה בעשי' לשמו נאה לו, לו יתי'

הסרה הוסר המצנפת והורם העטרה עטרת ראשינו מחמד
 עינינו גאון עזינו ה"ה הרב המפורסם מהר"ר שמשון
 ווערטהיים אשר נתקבל לאב"ד בק' פראג וק' ווירמיישא
 והי' חונה פה ווינא ובמדינת הגר יע"א שגפטר בשם טוב
 ונקבר ביו"א טו"ב אב תפד"ל שמשון בכחו נתעלה עליי'
 זו לגבוה סליק ונחית כבר אז אמוראי בים התלמוד גדול
 שהביא לידי מעשה רב' דלית' קמן שדינן גופו בתר עיקרו
 עקר טורא מתור הזהב זהב טוב מטובו הטיב לאחרים מאי
 אחר מופלג מפלגא דלעילא עילאה גברו גבור' הנאמר
 בשמשון ואב' שלום בשערו קול היינו בניית בונה וסותר
 הנסתרות והנגלו' גיל לדרעא ונפל נהורא שהנהיר עיני
 חכמים בהלכה הלך ילך וככו על האי שופרא דבלי בארע'
 ויחיבי' בשמי'.

שומו על זאת העיר של זהב דהב' פריכ' פרח בכולו
 טהור טהור יקרא קראו צו' החמש חומש מלכר בר ומזון מיון
 זי' עלי' וכאן ספרו, ומנו חכמים חכמת הסופרים תורת ובא
 השמש שלא בעונתו לו יגרע גורע ומותי"ב ומפרק על
 מלכות דארע' וקבע עתים לתורה היא אמת להאי גבר'
 תפסי תפיס' יד כול' משמש' שימשא רבה דעסק בגי"ח
 ובתורה הטהורה נשמתו גשמה קרוי' גר ישראל עושה חיל
 חילו לאורייתא תקיף לת"ח ברכה ברוך יאמר לעומתו אומ"ה
 גדול שגדול בת"ל וגופו לארץ נטע בנטיע' בית רבי יתקרי
 ה"ה הרב הגדול המפורסם אשר כסאו הית' מוטל' בין
 גדולים ושהי' סר למשמעתו אנשי העיר וכמה קהלות ומדינ'
 בת"ל וק' חברון צפת תכנה ותכונן במהרה גולד יו' א'
 י"ג שבט תיח"ל ובא לכא' וויז יו' א' כ"ה כסלן תמ"ה ל'
 והי' הולך וגדול בעושר ובתקיפו עפ"י רוב חכמתו עד
 יו' א' טוב מנחם תפ"ד לק' הלך לעולמו של יוב"ל שי'
 לו הוי הכי קראו לי' רבי שמשון בן הישיש תזקן הר"ר
 יוסף יוזלין ווירטהיי' ז"ל מק' ווירמייש' וכו' שהיה אב"ד

פה ווינא וק"ק אייזנשטט וכל מדינת הגר וכו' גם אל ק"ק חברון וצפת תוב"ב יע"א.

קצרתי מאוד בהמצבה הלזה — ושמעתי בנעורי שהיה בעל מופת גדול, והצלית מאוד בהצלח נפשות, והי' קרוב למלכות.

מהגאון הר' אברהם העלין ז"ל משנת תפ"ו

פ"ג הדרשן הגדול נאה דורש ונאה מקיים, קיים אמרינן לימד לו אמרינן ה"ה הרב המהביר זרע אברהם בן הרב המחבר ידי משה מק"ק גלוגא רבתיא רב פעלים מקבציאל, שרבה וקבץ פעלים לתורה, ואיך נפל משמים הילל בן שחר מאיגרא רמה לבירא עמיקתא ויאסף אל עמיו ביום ו' עשק טוב טבת שנת תפ"ו תנצב"ה.

הוא הגאון הר"ר אברהם העלין ז"ל אבדק"ק גלוגא רבתי וטרח ויגע להוציא לאור ס' יד משה אחרי הסתלקות אביו הגאון הר"ר משה יעקב העלין אשכנזי ז"ל נכד להתאון מהרש"ל ז"ל ולעת זקנתו קבע הגאון ר' אברהם ז"ל את דירתו בעיר ווינא ופילפל הרבה עם הגאון רבי דוד אפנהיים ז"ל ועם הגאון השר ר' שמשון וורטהיים ז"ל וחיבר בעיר ווינא את ספרו זרע אברהם.

מהגאון ר' יעקב אליעזר ז"ל משנת תפ"ט

נהפך לאבל ימי הדיעות תפ"ט יעקב אמת צורתו בכסא כבוד עניו וחסיד אבד, קיים ולימד את ד' עבד, בתורת ד' יגע איש נכבד אליעזר האחד חד ומסיק הלכה, לא הניח

וברקיו יששכר גבר ברקאי הבריק והאיר עד שנראה לפניו כל הגולה כמדורה ואכזקה למצוה, זקוקין דנורא ואש משתלהבא דנגיד ונפיק מפומיה עד דאתחזי בליונא דגושפנקא מרתוק לעתים לדעת מה יעשה בישראל שר הים התלמוד ותלמודו בידו יד החשובה ד' אמות של הלכה הלכתא ותיובתא הוא מנתיב והוא מפרק כלאחר יד דממילא רוחא שמעתתא, ולא סליק בתיקו בכל חמירא דכולא תלמודא והא אתחזי לן אריה והא קא חזינון מרבעותא ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור אבד הישראלי נ"י ע"ה פ"ה מהור יששכר בערוש מנה בן מנה של קדש כפול הגאון המפורסם בתורה ובחסידות ופרישות קדושה ותורה מהור"ר גבריאל זצ"ל מקראקא נין ונכד לרבינו הגדול הגאון המפורסם מהור"ר העשיל זצ"ל שהיה כסאו מוטלת בין גדולי ישראל ק"ק קראקא חתנא דבי נשיאה האש הגדול סנפירא רבה דעמיה ומדברנא דאומתיה הגאון השתדלון הגדול מהור"ר שמשון וויטהיים זצ"ל וירא מנוחה כי טוב זו המות ונתבקש בשיבת של מעלה ביום עש"ק כ"ו אדר ראשון תקי"ג לפ"ק וכו' על זאת תאבל הארץ ועל כן תפוג תורה כי אבדה כלי חמדתה, בוצינא קרדוניתא, כתרה של תורה לשמי שמים עלתה, לטוב יזכר שמו ותהלתו יששכר לפעולתו, כי יראתו קודמת לחכמתו, וד' אתו בכל מקום הלכה כמותו בלימוד התלמוד היה נוקב ויורד עד התהום, בפלפולו חכיפתא, כדוב שכול וכארי נוהם, נעימים ועריבים לשומעיהם, תפוס ישיבות הרבה לשם ולתפארת וכו' עד די כורסויה רמא והגבהה למעלה על כל מדינת מעהררין ומדינת הגר וכו'. [קצרתי מאוד בהעתקת מצבה זו].

מהגאון ר' אלחנן ז"ל משנת תקמ"ז

י"נ עש"ק ב"ך אלול מות י"ש'ר'ה' לפ"ק הדור אתם
ראו האי דשכיב דיינא דק"ק אייבשיץ נפיק מהתם לאתר
דמתבעי והלך לעלמ' דקשוט מוה"ר אלחנן ב"ה אברהם
נכד הגאון המקובל אלקי מוה"ר אלחנן בעל קבלה זלה"ה
למד ושימש ת"ת בילדותו בן ע"ב שנה במותו תנח בעדן
נשמתו.

כנראה הי' נכד מרבינו המקובל הנזכר למעלה ע"ה.
והיו רגליו מוליכין את נכדו הגאון הלזה להיות קבור בקבר
זקינו המקובל ז"ל.

וכמו שכתבתי כנראה כבה הנר, נר תורה, מעיר ווינא
משנת תק"כ ולהלן ולמספרם 1760, עד ימי המלחמה
הראשונה העולמית, בערך שנת תרע"ד ולמספרם 1914, —
זכיתי להכיר הרבה מהגדולים שבאו אז לווינא, כי מורי
הגאון הקדוש הר"ר משה פריעמזן ז"ל הרבי מבאיאן לא
נתן לי רשות ליסע להשיבות בדרך שנסעו כל הבחורים.
ואמר לי להיות בווינה והוא ישגיח עלי — וידוע שלעיר
ווינא באו מהרבה ארצות לבקש רפואות בבתי החולים,
והלכתי לבקרים לפרקים, ומאחר שהבתי חולים היו במרחק,
שאלתי את מורי הגאון האמיתי ר' פישל אריק ז"ל על זה.
ואמר לי שלא אשגיח בזה, ואין זה ביטול תורה, ועל ידי
פסק הלזה הגיע לי טובה גדולה שזכיתי להכיר הרבה
גדולי ישראל — וכן היה בווינא שני פעמים הכנסיה
הגדולה ואז זכיתי לשמשם, וגם במדינת אחרות שעברתי
זכיתי להכיר הרבה גדולי ישראל — ורשמתי הרבה דברים
ששמעתי וראיתי — אולם בחיבור הראשון הקטן הלזה

כתבתי רק מעט, ואם יחייני ד' או בחיבורים הבאים אוסיף
כיד ד'.

בעת המלחמה הראשונה העולמית באו מגאליציען
[שהייתה שייכה אז עוד למדינת עסטרייך תחת ממשלת
המלך פראנץ יאזעף הראשון] יהודים פלטים לאלפים, המה
נסו מנוסת חרב ועריהם היו לשריפת אש, ובאו בערום
ובחוסר כל, ובין הפליטים האלו, באו רבנים גאוני עולם
אנשי שם, וגם רביים מפורסמים, מגזע היתום מקדושי
עליון וייע.

בין הרבנים היותר מפורסמים, היה הגאון רבי אברהם
שטיינבערג ז"ל הרב מבראד, הגאון רבי מאיר אריק ז"ל
הרב מבעטשוטש, והגאון רבי יוסף ענביל ז"ל מבענדין,
ואח"כ היה מהבית דין בעיר קראקע.

שלשה הגאונים הללו היו קשורין זה בזה בידידות
ובאהבה עזה, — וסידרו התלמידי חכמים הפלטים דשם,
שכל אחד מהגאונים ידרוש בשבת ק', בבית הכנסת תלמוד
תורה במאלצגאסע.

בשבת הראשון התחיל לדרוש הגאון מבראד, שהיה
הזקן שביניהם, ואחר כך דרש הגאון מבעטשוטש, ואח"כ
הגאון ר' יוסף ענביל, שהיה הצעיר שבכולם, וחוננו חלילה.
הגאון הרב מבראד והגאון הרב מבעטשוטש, היו רגילין
הרבה פעמים להתפלל בימי החול בבית הכנסת אחת, ושם
שהו לפעמים עד חצות היום, ופלפלו בעניינים שונים, ובפרט
מהתשובות שהצרכו להשיב להשואלים, בענייני שאלות עגונות.
שהיו על סדר היום בימי המלחמה הנורא ההוא, — דרך
הגאון רבי מאיר אריק היה לקצר בתשובותיו, כאשר אנו
רואין בספרו שו"ת אמרי יושר ושאר ספריו, ודרך הגאון

מבראד היה להאריך, והגאון מבעטשוטש היה רגיל לומר. הגם שהגאון מבראד מאריך בפילפולו מענין לענין, אבל העיקר שמסיק כל הלכה לאמיתו של תורה.

תוך ממה שהיה האהבה עזה בין שני גדולים הללו היו גם כן מחותנים, כי בן מורי הגאון האמיתי רבי פישל אריק ז"ל, [אחיו של הגאון רבי מאיר אריק] נשא בת הגאון הרב מבראד, — ושמעתי בעת החתונה, כאשר דרש הרב מבראד, והאריך מאוד בפילפולו העמוק כדרכו בקדוש, עמד מורי הגאון רבי פישל אריק מהשולחן, והלך בחדר אנה ואנה, — אחר שגמר הגאון מבראד מלדרוש, אמר למורי, מחותן אין לפי כבודכם לשמוע הפלפול שלי, ענה לו מורי ז"ל, בראדער רב אם תרצו אחזור על כל הפלפול שאמרתם, חזר הפלפול לפני הגאון מבראד.

הרב מבראד היה מפורסם למתמיד גדול, אולם מורי לא היה כל כך מתמיד, רק בעל מתשבות, פעם אחת אנו מורי להרב מבראד דרך שחוק, מחותן מען זאגט אויף אין איהר זענט א מתמיד, — נישט אמת, איהר זענט גאר א פוילער, אויב איהר זעצט אייך אוועק צור גמרא, זענט איהר פויל אופצושטיין.

פעם אחת היה הגאון ר' מאיר אריק במחוז זויערברונג, קרוב לעיר ווינה, על ימי הקייץ, והיה שם גם כן הגאון ר' יוסף ענגיל, והיו אז יחד אליל, שאל אותו הגאון ר' מאיר אריק, במאי עסקתם, אמר לו שהוא כותב כעת קונטרס על לדוד ד' אורו, ביקש הגאון ר' מאיר אריק מהגאון ר' יוסף ענגיל, שישלח לו הקונטרס, כאשר ראה את הקונטרס אמר לתלמידיו, א גאון הגאונים.

הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל היה הראשון שנסתלק מהם כמדומה שהיה בן ס"ב שנה, וזכיתו להיות כהלוייה, ועשו לו כבוד גדול כראוי לאותו גאון, כי היו אז עדיין פלטים

לאלפים בעיר ווינה, והובילו את גופו הטהור, לבית הכנסת שיפשוּל להספידו, — ושם הספידו אותו, והגאון רבי מאיר אריק הפליג בשבחו ביותר, וכאשר חזר הגאון מבראד יחד עם הרב מבעטשוטש מבית החיים, אמר הרב מבראד להרב מבעטשוטש, בעטשוטשער רב איהר האט צוא פיל מפליג געווען בשבחו, ענה לו הגאון ר' מאיר אריק, גלייבט מיר בראדער רב, אויב דער גודע ביהודה וואלט עם גיקאנט, וואלט ער פון עהם נתפעל געוואָרן.

על האוהל שבנו על קברו, ראיתי שנחקק עליו, שהניח מאה חיבורים בכתובים.

שני הגאונים הללו הרב הבראד, והרב מבעטשוטש, למדו שיעורים עם איזהו תלמידים בביתם, הגאון רבי מאיר אריק היה רגיל ללמוד הרבה טור עם בית יוסף, — ונכרין היו הבתורים שלמדו אצל הגאון מבראד, ואשר למדו אצל הגאון רבי מאיר אריק ז"ל.

פעם אחת שמעתי בעת הסיום על מסכת ברכות, שפילפלו שני הגאונים הללו, בדברי המהרש"א בתוס' ריש מס' ברכות, בענין עני גופא מתי יתפלל, והטתי אזני בין שני גדולים הללו, וראיתי שהפלפול היה בדרך אהבה וידידות. ואחר שכבר שקטה המלחמה, נשארו שני גדולים הללו עוד בווינה, כי הערים שלהם היו לשריפת אש, וגם רוב הבעלי בתים שלהם שגלו בעת המלחמה, לא חזרו עוד למקומם.

בימים האלו נסע פעם ראשונה, הרבינו הקדוש הרב אברהם מרדכי אלטר ז"ל הרבי מגור, לארץ ישראל, כי ידוע שלפני זה לא היה בנקל ליסע ממדינת רוסיע, — רק אחר המלחמה שנתיסדה מדינת פוילען, אז נתנו רשות ליסע, —

ואז נסע הרבינו הק' מגור דרך עיר ווינה לטריעסט, מדינת איטאליען, ומשם בספינה לארצינו הקדושה.

אז בעיר ווינה הלכו שני הגאונים הנ"ל, לקבל את פני הרבי מגור, ואחר כך שאל הגאון מבראד את הרב מבעטשוטש, נו וואס זאגט איהר עפעס צו דעם רוסישען רבי, ענה הרב מבעטשוטש, וואס רבי איז וויסען מיר נישט, נור אז יראת ד' חופף עליה, דאס קעגן איעדער איינער זעהן.

וסיפר לי תלמידו של הגאון ר' מאיר אריק, הרב ר' מיכל פרעמינגר ז"ל דבר שלא גודע בעולם, — כי הגאון רבי מאיר אריק היה לו תערומות, על הרבי מגור, שלא בא גם כן להיכלו לבקרו, — אולם מי שהכיר רק קצת את הגאון רבי מאיר אריק יודע, שלא לכבוד עצמו היה דורש זאת, רק לכבוד תורתו. כי הגאון רבי מאיר אריק ידע בעצמו, שהוא היה בימים ההמה גדול הדור, כאשר אנו רואין ממעשה שאכתוב להלן, ובכל זאת היה שפל בעניו, ובזה יכולין להכיר גאון אמיתי.

וכאשר נתוודע מזה להרבי מגור ז"ל, היה לו מזה עגמת נפש גדול, והראה לי הר' מיכל פרעמינגר מכתב כתב יד קודש מהרבי מגור, אשר בו מתנצל עצמו, ומפייס את הגאון רבי מאיר אריק, והאריך מאוד, מה שלא היה זאת דרכו, ובו כתב הרבי מגור, שיראה לתקן את הדבר.

ובקשתי מהר' מיכל, ליתן לי רשות להעתיק את מכתב יקר הלזה, אולם לא נתן לי רשות לזה, מן הסתם היה כוונתו להדפיס את המכתב בין המכתבים של הגאון רבי מאיר אריק ז"ל, שידוע שר' מיכל הנ"ל, הוציא לאור ספר שו"ת אמרי יושר מהגאון הנ"ל.

ואז סיפר לי הר' מיכל הנ"ל, מעשה פלאי, שהרבי מגור ז"ל היה דרכו ליסע למאריבאד על ימי הקייץ, אולם בשנה זו דרש מקודם, להיכן יסע הגאון רבי מאיר אריק

ז"ל, — וכאשר נודע, שהגאון רבי מאיר אריק יסע לקרעניץ, הסכים הרבי מגור ז"ל גם כן ליסע על ימי הקייץ האלו לקרעניץ, וכל כוונתו היה בזה, לפייס את הגאון רבי מאיר אריק ז"ל.

כאשר בא הרבי מגור לקרעניץ, [מובן שגם הרבה חסידיו גור נסעו אז בקייץ לקרעניץ] הלך הוא ראשונה לבקר את הגאון רבי מאיר אריק, והחסידים ארכו שם קצת סעודה, בבית הגאון רבי מאיר אריק, לכבוד הרבי מגור.

והרב מיכל הנ"ל אמר לי, שהרבי מגור אכל מקערה אחת, עם הגאון רבי מאיר אריק, ואמר שהרבי מגור אכל שיריים מהגאון רבי מאיר אריק, ומתחילת חשבתיו שהוא רק גוזמא, אולם כאשר היה בווינה הרב החסיד ר' חיים אלעזר אלטר, בן הרב הצדיק ר' מאיר אלטר ז"ל, בן הרבינו הק' מגור ז"ל, סיפר גם כן ואמר בפה מלא, שזקנו הרבי מגור ז"ל, אכל בקרעניץ שיריים מהגאון ר' מאיר אריק ז"ל, מזה אנו רואין, כמה חיבבו הגדולים זה את זה, וכמה חי' יקר בעיני הרבינו הקדוש מגור ענין כבוד התורה, הגם שידוע, שהוא בעצמו היה גאון עצום.

בעיר פרעסבורג חי' פעם אחת אסיפת רבנים, ונסע לאסיפה זו הגאון רבי מאיר אריק ז"ל, וכבוד גדול עשו לו שם, כאשר בא חזרה לווינא אמר לתלמידיו, במדינת אונגארן מחכבים את התורה, דהיינו ידע שהכבוד שעשו לו היה לכבוד תורתו.

בהיותו בעיר ווינא, היה זמנים שהיה בדחקות גדול, ובפרט בענין אחד שאירע אז במשפחתו, — בעת ההיא הציעו לגאון הלזה איזהו השגחה עם תשלומין הגון, ומיאן ליתן ההשגחה, מן הסתם מפני איזהו חשש שראה בענין זה, ובא אליו תלמידו ר' הרשל פרעמינגר ז"ל, ואמר לו מדוע הוא מסרב עצמו מליתן השגחה זה, בעת שהוא כל כך

במצוקה גדולה בעיניי ממנות, — ענה לו הגאון הנ"ל, זצ"ל, חרשל, אייב מען וואלט אנגעטראגען דען חתם סופר אזא השגחה, וואלט ער זייע אנגענימען. על זה שתק תלמידו, אמר לו הגאון רבי מאיר אריק ז"ל, אין היינטיגען דור בין איך דער חתם סופר, דהיינו שידע בעצמו שהוא היה גדול הדור, הגם שהיה שפל בעיניו, — וכל זה היה ניכר בצורתו ובהליכתו.

וחידוש אחד ראוי להכתב, הגם שגאון הלזה היה דר בבית אחד איזהו שנים, מעולם לא ידע את הבית שהיה דר בו, ותלמידו שהלך תמיד עמו, היה צריך להזכירו בכל פעם, שכאן צריכין ליכנס, כל כך היה תמיד טרוד במחשבותיו העמוקות, כל דרכו והילכו לא היה כמו רב, רק כמו רבי קדמון.

בעת ההיא שהיה במבוכה בעיניי ממנות, רצה גביר אחד ליתן לו סך גדול, אחר ששמע ממצבו הנורא, — אולם לא רצה לקבל, ובעיניי ראיתי פאסטקארד כתב יד קודש של אותו גאון, אשר בו כתב, שאי אפשר לו ליקח המעות זה, אף שנחוץ לו כעת, מחמת שהנותן אינו שומר שבת, וכתב שם שאם יקבל הנותן על עצמו לשמור שבת, אז הוא מרוצה לקבל את המעות.

ולדאבון נפשי הייתי אצל רבי מפורסם אחד בהקפות בשמחת תורה, ובא אותו גביר בעת שהלכו עם הספרי תורה, — וכשבא הגביר חרדו לנגדה, ונעשה רעש ועשו כמעט הפסקה בהקפות, וכיבדו אותו תיכף לילך עם ספר תורה, — וכאשר ראיתי שנותנים כל הכבוד הלזה למחלל שבת, הלכתי לי, אולם לא כן הגאון רבי מאיר אריק הנ"ל, התורה היה חביב עליו יותר מהממון זי"ע.

הגאון רבי מאיר אריק הנ"ל, היה דרכו ליסע לפרקים להרבינו הקדוש הרבי מטשורטקוב, הרבי ר' דוד משה

זצ"ל שהיה בנו מרבן של ישראל הרבי מריוון זצ"ל, והיה קשור אליו מאוד, ושמעתי שסיפר שהרבי מטשורטקוב היה רגיל לשאול אותו שאלות, בהחזמרות אשר נהג עצמו, ואמר הגאון הנ"ל, שתמיד היה מוצא מקור להשאלות ששאל אותו הרבינו הקדוש הנ"ל, ותמיד כשהזכיר אינהו דבר מהרבי מטשורטקוב ז"ל, היה מדבר בהתלהבות גורא.

בין החסידים הסידי טשורטקוב בימים ההמה סיפרו שבעת שהרבי אומר קידוש, הכוס מרתית, ואמרו החסידים שראו זאת בעיניהם, הגאון הנ"ל כששמע זאת אמר בתמימתו בזה הלשון, **יא** גיקאכט נישט גיקאכט, דער עיקר איז ער אלליין האָט גיקאכט.

אחרי איזהו שנים שהיה הגאון הלזה בגולה בעיר ווינא, קיבלו אותו בעיר טארנאוו בגאליציען, שהיתה אז עיר גדולה, ומלאה תלמידי חכמים, וכבוד גדול היה לו במדינה זו, ושמו היה הולך מסוף העולם עד סופו, ובכל זה שמעתי שהיה אומר לפרקים, שהוא מתגעגע לעיר ווינא, ששם כיבדו את התורה יותר.

טרם שעזב את העיר ווינא, שמעתי באוני הדרשה שדרש בבית המדרש דשיפסול, ואחר הדרשה ראיתיו שהלך אל הגאון רבי ישעי' פירסט ז"ל, שהיה דר באותו בית, לקבל ממנו ברכת פרידה, הגאון ר"י הנ"ל הבין גדלו בתורה וכיבדו מאוד.

וסיפר לי הגאון ר' ישעי' פירסט הנ"ל, שמעולם לא נתן מכתב התרה לשום אדם, רק להגאון רבי מאיר אריק נתן בעבור שהיה צריך את המכתב להשלטון דשם, ומובן שבכתב התרה זו לא היה לו אחריות.

כאשר הוציא לאור, חלק שני מספרו שו"ת אמרי יושר, שלח לווינא לאחיו מורי הגאון האמיתי ר' פישל אריק ז"ל, איזהו ספרים למכור עבורו, ואבי מורי ז"ל קנה אז ספר

אחד, — ופלאי, כאשר מסר לי מורי ז"ל את הספר, אמר לי, שבספרו שו"ת אמרי יושר חלק א' ישנם דברים שאפשר לפקפק עליהם, אולם חלק שני זה הוא סולת נקיה.

שמעתי שהגאון רבי מאיר שאפירא ז"ל סיפר, שדיבר עם הגאון הגדול רבי חיים עוזר גראזינסקי ז"ל, מהגאון ר' מאיר אריק ז"ל, אמר הגאון ר' חיים עוזר, אזא רבי מאיר אריק, פערמאגט ניט ליטע.

בעת שהלך אותו הגאון לעולמו, אחיו מורי הגאון האמיתי ר' פישל אריק ז"ל ישב שבעה בביתו, בבית אפל אשר דר בו, ואחרי תפילת שחרית היה רגיל לומר דברי תורה וחיידושים מאחיו הנ"ל, ותמהתי על זה שיאמר דברי תורה בעת שיושב שבעה, וראיתי שהרגיש בזה, ופנה אלי ואמר לי בקול נמוך, שאי אפשר לו לחיות בלי תורה ושהוא לאונסו, — ודברים כאלו לא היה רגיל לומר על עצמו, שהיה שפל בדרך, רק בעת צערו יצאו דברים אלו מפיו, שהיו אמת לאמיתם.

מעולם לא שמעתי, שיאמר על אחיו הגאון הנ"ל אחי, — רק אמר דער רב, וידעו תלמידיו שכוונתו היה על אחיו הגאון רבי מאיר אריק ז"ל.

שני אחים הללו, היו תלמידים מהגאון הגדול רבי יעקב וויידענפעלד ז"ל, הרב מהורימלוב, שהיה מפורסם בספרו כוכב מיעקב, ובשם רבי יעקעלע רימעליווער, והוא היה רגיל לומר על שני אחים הללו, נישט אין יעדען פעלד גיפינט מען אזאלכע מאיר'ליך, נישט אין יעדען טייך גיפינט מען זאלכע פישל'עך.

על הגאון רבי יעקעלע הנ"ל מספרים, שהיה רגיל

לבוא לבית הכנסת בערב שבת קודם שבאו המתפללים, וכאשר התחילו להתפלל אמר פ"א הדרן על מס' עירובין, כל כך היה בקי בש"ס, והיה לו לאותו גאון בת אחת בווינה, וסיפרה, שבהיותה ילדה היתה רגיל לגסות את אביה בשני ש"סין, בש"ס פשוטה וכן בש"ס מעגקים שהמה חצי דפין בכל דף, ובשניהם זכר כל הש"ס על הדפים.

אחר פטירתו של הגאון רבי מאיר אריק ז"ל, תלו באחד מהחדרים בהצעירים את תמונתו, וכאשר אמרנו מזה למורי ז"ל, הלך לתחדר לראות את התמונה והביט עליו זמן מה, וכאשר הלך משם ועמד עוד בפתח, אמר לי אם היו יודעין מה שרואין על תמונה, לא היו מכיטין בו, ולא ידעתי כוונתו, ולא שאלתיו על זה.

שניהם היו גאונים אמיתים, רק מהגאון רבי מאיר אריק ז"ל נעשה גאון מפורסם, ומאחיו מורי הנ"ל נעשה גאון שאינו מפורסם, ראשית שלא כתב שום חידושי תורה, מטעם שלא הי' יכול לכתוב, והשנית שהיה העולם חושך בעדו, והיה חיי צער, בדאגות מבית ומבחוץ.

ופעם אחת בא אליו שאלה, כמדומה שהשאלה בא מקארפו, בענין שבנו מצכות מבית החיים היהודים באיזהו בתים, וישב אצלי ומפיו קרא אלי לכתוב התשובה, ולא היו אז לפניו שום ספר.

ביתו היה ריקם ממש, ולא היה לו אפילו ש"ס בבלי, ומבל שכן שאר ספרים, שבא לווינא בערום ובחוסר כל, פעם אחת שאל מאיזהו בחור ס' גבורת ארי על מס' תענית, וגמר את הספר ביום אחד, — וכאשר בא הבחור אחר איזהו שבועות אודות הספר, ביקש ממנו ואמר, זאל עס נאך בלייבען ליגען ביי מיר אז א צירינג.

כשבא לבקר את אחיו הגאון רבי מאיר אריק ז"ל, היה רגיל הגאון הלזה לומר, כשאחי בביתי, אין אני צריך לחפש ולעיין בספרים, כי הוא זוכר הכל בעל פה.

כשבאו בעת השיעור תלמידי חכמים לשאול ולהקשות קושיות, שהי' בהם ממשות. לרוב הראה להם תירץ, שכבר הוקשו קושיא זו בראשונים, ופעמים רק ברמז, ולא היה צריך לחפש. כי הכל היה מסודר במוחו הנפלא, — כאשר הפליג באיזהו חידוש, היה רגיל לומר עם פאסט פיר רבי יוסף שואל, כי את הגאון בעל שו"ת שואל ומשיב, היה מחשיב לרבן של ישראל.

ודבר חידוש שמעתי פעם אחת מפיו, על איזהו ענין אמר שהוא במס' פלונית בדף פלוני, והיה לו למורי אז טעות באיזהו דפים, או אמר לי מורי, שהיה לו עונש בזה, ואמר בזה"ל עם איז א עונש וייל איך האב גינאגט זען דף, כי דרכו היה תמיד לומר שהענין הוא במס' פלונית כפרק פלוני.

בעת השיעור שמענו דברים נפלאים מראשונים ואחרונים, כי עיקר שיעורו לא היה ללמוד בעיון על הדף, רק להגיד חידושים, ובשיעור אחד היה צריכין להביא על השולחן הרבה גמרות רמב"מ"ס וש"ע ושאר ספרים.

ואמר לי תלמיד אחד, שלמד מקודם אצל אחיו הגאון רבי מאיר אריק ז"ל, ששם לא שמע כל כך חידושים בחודש אחד, מה ששמע בשיעור זה ביום אחד.

פעם אחת ראה בחלומי, שאשה אחת שאל אותו שאלה, ולא ידע להשיב לה, ובבוקר כשהקיץ מורי ז"ל משנתו, זכר את החלום ואת השאלה, אולם לא ידע מקור להלכה זו, — ואחר כך כשהלך לבית הכנסת סאדאגערער קלויז, ששם היה רגיל להתפלל, באת אליו אשה אחת בשאלה זו, ואז גם כן לא ידע להשיב לה כהלכה, — כמדומה ששמעתי שמצא פתרון לשאלה זו באיזהו מקום בבית יוסף, וחזר על הבית יוסף-ס.

כאשר הייתי במסיבה אחת של מועצות גדולי התורה

בכנסיה הגדולה השניה בווינה, וישבו שם בראש הרבינו הקדוש מגור ז"ל, הגאון הנודע רבי חיים עוזר גראדזינסקי ז"ל הרב מווילנא, ושאר גדולי ישראל קרוב למאה גאונים, — מורי הגאון ר' פישל אריק ז"ל ישב לו מן הצד, לא לפי ערך גדלו, ציערתי מזה הרבה, — ואז ביום ההוא היה החום גדול מאוד, לקחתי פען [ווענטילאטער] עלעקטרי, וסיבבתי בהחדר עם הפען בידי, ועמדתי זמן מה בראש השולחן אצל הרבי מגור, והגאון רבי חיים עוזר להביא אליהם האויר, ואח"כ סיבבתי בהחדר, וכאשר באתי להמקום שישב שם מורי ז"ל, עמדתי שם זמן רב, וכיונתי הפען שיבוא האויר רק אליו לברו, ואז שאלו עליו מי הוא, ונודע אז, שאדם גדול הוא, אחיו של הגאון המפורסם רבי מאיר אריק ז"ל.

בעת שנסע הגאון הגדול הישיש רבי אליהו קלאצקין ז"ל הרב מלובלין לארץ ישראל, בא דרך ווינא וזכיתי אז לשמשו איזהו ימים, כי הברתי את הגאון הלזה מקודם, מהכנסיה הגדולה הראשונה, וכאשר הלכתי עמו לטייל, הולכתיו למקום שלמד שם מורי ז"ל השיעור, אולם לא אמרתי לו מזה מאומה, אולם כוונתי היה, שיפגשו שני הרים גדולים זה בזה, וכאשר באתי לפני הפתח, אמרתי להגאון מלובלין ז"ל, שכאן לומד כעת אדם גדול שיעור גמרא, אולי בטובו רוצה ליכנס ולדבר עמו קצת, והגאון הלזה בעותנותו שמע אלי, והלך לפני, וכאשר ראה אותו מורי ז"ל, עמד עם התלמידים מלא קומתו, וכיבדו מאוד, ושם פלפלו זמן מה, וכאשר הלך משם, אמר לי הגאון מלובלין ז"ל, אמת שאדם גדול הוא, והיה לו הנאה להכיר אותו.

פעם אחת כשהלכתי עם מורי לטייל באחת מהגנות, והי' בדיחא דעתיה, שאלתי אותו שיאמר לי דרך הלימוד טוב, ואמר, שאלמוד בכל יום לפחות ג' דפים גמרא, — ותלמיד אחד מהגאון רבי מאיר אריק ז"ל אמר לי, שאמר לתלמידיו

לחזור על ז' דפים גמרא ביום, והיה רגיל לומר, גמרא איז אזוי וויע ברויט מיט פוטער, עיקר מאכלו של אדם.
כל ימיו הי' חיי צער יגון ואנחה, לא ראיתי שחוק על פניו, פעם אחת באיזהו מן הימים טובים, היה בדעתינו איזהו מהתלמידים לילך לביתו לשמחו קצת, — כאשר ראה אותנו מהחלון, בא למטה, ואמר לנו שאי אפשר לו כעת לקבל אותנו, והי' יכולין לראות צערו, ומן הסתם לא היה לו לא יין ולא כוסות, וספסלים ידענו שאין לו, כי ביתו הי' ריקם ממש, והיה דר בחדר אחד עם מטבחים קטנה, ששם הי' דר בעצמו, והילדים שלו דרו בהחדר.

והסוף שגברה עליו החולי, מחמת מצבו הנורא, והוכרת ליסע למעראן למדינת איטאליען על איזהו שבועות, ובמוצאי שבת ק' ליל ג' כסלה, היה מוכן לחזור לווינה, ונפטר פתאום שם במעראן, ובפקודת הרבינו הקדוש מטשורטקוב ז"ל נקבר שם במעראן, וצוה שלא להביאו לווינא, מחמת שלא היה עיר ווינא מקום קבורת אבותיו, — סיפרו לי, שהרבי מטשורטקוב ז"ל לא טעם ביום א' ההוא עד חצות, לא גשאר ממנו שום זכר, — כי גם בנו הבחור העלוי ר' מרדכי ז"ל, שהיה בקי נפלא, נהרג על ידי הצוררים, וגשאר רק מה שתלמידיו כתבו בעת השיעור, ואני כתבתי הרבה חידושים, אולם הרוב נאבד בעת שגליתי בחפזון מעיר ווינא, ומהמעט שאני מביא כאן בחיבור קטן הלזה, הרוב הוא מה שהי' נרשם בזכרוני זכותו יגן עלינו ועכ"י, הספידו באולם הצעירים, מורי הגאון רבי צבי שמערלער ז"ל.

ידוע, שהכנסיה הגדולה היה שני פעמים בעיר ווינא, ועל הכנסיה הגדולה הראשונה בא גם כן הגאון הצדיק הדי' ישראל מאיר כהן ז"ל, המפורסם בעולם בשם ספרו

חפץ חיים. — הגאון הלזה בא במסילת הברזל מזורשת, יחד עם הרבינו הקדוש מגור ז"ל, אולם הרבי מגור נסע במה שקורין התם במדינת איראפע צווייטע קלאסע, ששם היו חדרים קטנים, ולא היה תערוכות אנשים ונשים, כשנסעו רק איזהו אנשים, אולם החפץ חיים ז"ל, נסע דריטע קלאסע, — הרבי מגור ביקש מהחפץ חיים, שיבא לחדרו ויסעו ביחד, זמן הסתם הרבי מגור רצה לשלם עבורו ליסע בחדרו, אולם החפץ חיים מיאן בזה, ונתהוה מעשה, שהיה דליקה בהוואגאן שישב שם החפץ חיים, ונתנו רשות להנוסעים ליסע בצווייטע קלאסע, בלי תוספות תשלומים, וממילא נסעו שני הגדולים הללו ביחד.

באותו מסילה, שבה נסעו הרבי מגור והחפץ חיים, היו ממתינין גם את הגאון הרבי מאיר אריק ז"ל הרב מטורנע, אולם לא בא, ושמעתי מאחורי הפרגוד שהטעם היה, שהיו בעירו אנשים שהיו מתנגדים לאגודה, ועשו צעדים שלא יקבל רשיון היציאה הפאספארט בזמנו, וממילא לא היה באפשרותו ליסע, ועלתה בידם, והיה לו להגאון הנ"ל מזה צער גדול, שבכל נפשו היה רוצה להיות בהכנסיה הגדולה, יחד עם גדולי הדור.

ידוע, כי הגאון בעל חפץ חיים ז"ל הקפיד מאוד שלא לעשות ממנו תמונה, — וגם על הפאספארט שלו לא היה התמונה שלו, ועל זה קיבל אותו הגאון רשות פרטי, ממדינת פוילען.

הגאון בעל חפץ חיים, התאכסן אצל ידידי הנאמן הרבני החסיד ר' עקיבא שרייבער ז"ל, שלמדנו ביחד איזהו שנים שיעורים, הוא הפקיד הדירה שלו לכבודו של הגאון בעל חפץ חיים, — ואז זכיתי לשמש לפרקים את הגאון הלזה, שהיה יושב לבדו בביתו, כי העולם הלכו לשמוע הדרשות לאולם הכנסיה הגדולה, וביקשו ממני להיות קצת בביתה, ואז שמעתי מפי"ק איזהו דברים, שנכון להעלותם על הכתב.

שמע שלומדין בווינא בבוקר לימודי חול, ואחר צהרים לומדים לימודי קודש, שמעתי שאמר שלא טוב הדבר, כי ראשית חכמה יראת ה', בבוקר צריכין ללמוד לימודי קודש. מורי הגאון ר' עזריאל גישטעטנר ז"ל, בא לראות ולקבל את פני הגאון בעל חפץ חיים, — ואמרתי להגאון בעל חפץ חיים, שר' עזריאל הלזוה הוא גביר ובכל זה מקדיש כל ימיו לתורה, ולומד שיעור בישיבה עם לערך מאה בתורים, ומתנהג עצמו בדרך החסידות, הגם שהולך בלבושים קצרים, כדרך מנהג אשכנז, — הגאון בעל חפץ חיים שמה לשמוע, שנמצאין במדינות אלו יראים ושלמין כאלו, — אז הציע הרב ר' עזריאל הנ"ל להבעל חפץ חיים, שרוצה לדפוס את ספר חפץ חיים ולתרגמו בלשון עברי סייטש על הצאותיו, הגאון בעל חפץ חיים אמר שאינו מסכים לזה, ונתן טעם לדבריו, כי התלמידי חכמים אינם רוצים לעיין בספר הק' מנורת המאור, שחושבין אותו לספר עבור נשים, בעבור שהוא מתורגם בעברי סייטש, לכן אינו רוצה לעשות מספרו חפץ חיים, שיהי' ספר רק לנשים.

הרב ר' עזריאל לא הבין מה שחפץ חיים מדבר, וכן הבעל חפץ חיים לא הבין דבריו, הגם ששניהם דיברו בלשון יידיש, היה לשונם זר זה לזה, ואני הייתי המליץ בינותם. ביום ראשון בפתחת הכנסיה הגדולה הראשונה, ישב הבעל חפץ חיים בתענית עד חצות היום, ושמעתי הטעם, כדי שיצליחו בהכנסיה, ואז כאשר קראו אותו, שהגיע העת לילך לאולם הכנסיה, שאל אם כבר הלך שמה הגאון ר' חיים עוזר גראדזינסקי ז"ל הרב מוויילנא, כי היה נפשם קשורה זה בזה, — וידוע שבעתון „וואָרט" שיצא לאור בעיר וויילנא, ככל ערב שבת, בדף הראשון היה שם תמיד קול קורא ומכתבים משני גאונים הללו, בשבוע אחת היה מכתב מבעל חפץ חיים, ובשבוע השנית מהגאון ר' חיים עוזר ז"ל, והיו המכתבים בענינים הנחוצים לזמנינו, בדברי מוסר, בדברים

שהיו על סדר היום. — והיה נכון לדפוס את המכתבים הללו בחיבור מיוחד. — ואני זוכר, שבמכתב אחד התנצל החפץ חיים ז"ל [וזה הי' בסוף ימיו] את עצמו. והודיע בו לרבים, במה שחושבין עליו שהוא גאון. כאשר רואה במכתבים הבאים אליו, ובהקול קורות, וכתב שם שמודיע לרבים שאינו כן, ושהעולם טועים בו, ושאינו יודע היטב אפילו מסכת אחת, ומבקש מחילה מכל מי שמהנה אותו וקונה ספריו, בעבור שהוא גאון.

בקבלת שבת התפללתי אצלו, והיה מתפלל מתוך סידור קטן, והיה באפשר לשמוע כל התפילה גם תפילת שמונה עשרה בלחש, כי בעבור שהיה קשה לו לשמוע, לכן הגביע קצת קולו בעת שהתפלל, — קודם ברכו עשו קצת הפסקה, ודרש אז רק איזהו רגעים בדברי מוסר.

שמעתי מפי הגאון ר' מאיר שאפירא ז"ל, ריש מתיבתא דשיבת חכמי לובלין, שנסע פעם אחת לראדוין, לראות את הגאון בעל חפץ חיים, ואז הציע להגאון חפץ חיים, ליסע עמו לווארשה לרופא מומחה, אודות אשר קשה לו כל כך השמיעה. — תמה חפץ חיים ואמר לו, וואס ישראל מאיר ברויך הערן, זאגט מען עהם איז דיע אוירען אריין און וואס ישראל מאיר ברויך ניט הערן, ווייל ער ניט הערן, זאל פאהרן ישראל מאיר נאך ווארשה, זיך אויספוטצען דיע אוירען, כדי ער זאל הערן, וואס ער ברויך ניט הערן, (ידוע ששמו היה ישראל מאיר הכתן).

החפץ חיים הי' דר בבית קטן, וכאשר פתחו הדלת מן החוצה, כבר היו בהחדר שישב שם הבעל חפץ חיים, וידוע כאשר היה ריב בין הילדים, רצו לבקש עזר בחדר שישב שם החפץ חיים, — פעם אחת בא גביר אחד להיכלו לבקרו, והציע לו, שברצונו לבנות עבורו בית מהודר עם בלים נאים, — הבעל חפץ חיים שאל אותו, האין הוא בעצמו דר, וסיפר לו מהבית מהודר שיש לו, ומהכלים נאים שבביתו. — שאל

אותו החפץ חיים, אם כשהוא נוסע על הדרך לוקח עמו כל החפצים היקרים, הגביר לא הבין מה הוא שח, ואמר בתמהון הלא על הדרך אני, — אמר לו החפץ חיים, גם אני על הדרך, — אנו בזה העולם רק על הדרך.

בעת שדרש החפץ חיים באולם הכנסיה זה היה ביום ה' מובן שבאו ודחקו אליו הרבה אנשים לשמוע דבר מפי קדשו, ואני הייתי ביניהם, אולם לא היה באפשר לשמוע מאומה, כי לא היה בעל דרשן, ודרש רק בקיצור, — שמעתי שגם הרבינו הקדוש מגור, קירב עצמו לשמוע הגאון, מפי בעל חפץ חיים ז"ל. — ואז אח"כ ביום ערב שבת ק' שמעתי מפי הגאון רבי מאיר שפירא שהיה אז עוד רב בפיעטרקוב, שפירש את דברי בעל חפץ חיים, ודרש אז איזהו שעות, לפרש דברי הבעל חפץ חיים שאמר באיזהו רגעים.

בעת שהלך לאולם הכנסיה, ראיתיו שלקח בידו ספרו תורת כהנים, אשר הוא בעצמו כתב שם פירוש על ביאר הגר"א, וראיתי בעיני, כאשר דרש ^{הי} מי שיהי, סגר את ספרו מפני כבודם של המדברים, הגם שלא שמע, ובכלל לא ישב בראש, רק ישב על הבימה מן הצד.

רוב היום ישב בביתו, וכתב בלי לעיין בספרים, והיו יכולין לראות שלא כתב מכתבים, רק דברי תורה, — הכתב שכתב היה קטן מאוד, והכל כתב בלי בתי עינים, כי הריאה הי' אצלו טוב מאוד, הגם שהיה אז זקן מופלג, כמדומה שהיה אז כבר בן תשעים שנה.

ודבר אחד ראיתי לפלאי אצל אותו גאון, והתכוונתי בזה היטב, שלא ראה לשום אדם בפניו בעת שדיבר עמו, — וממעט ברור לי, שלא הכיר אותי, הגם ששמשתי אותו קצת, כי עיניו היו תמיד למטה, וראיתי באיגרת הרמב"ן, שכתב לנהוג כן, ולא ראיתי מי שימנה מעלה זו על הגאון הנ"ל.

בשנים האחרונים של הגאון חפץ חיים ז"ל, נגזרה גזירה בערי מדינת פוילען, ליקח מהרבנים הכח שהיו להם מקודם, וליתנם לראשי הקהלה, — הרבנים התרידים, ראו בזה גזירה רעה, שיהיו הרבנים כפופים לראשי הקהלה, — ובגלל הדבר הזה עשו אסיפה בעיר וורשה, — ובאסיפה בו הוחלטה לדבר אודות ענין זה, עם ראש המדינה הפרעזידענט פליזודצקי.

החפץ חיים ז"ל הגם שהיה אז יותר מתשעים שנה, נסע לאסיפה זו, ובאו גם כן הרבה רבנים ורביים, שלא היו להם שייכות לאגודה, וביניהם בא גם כן הרבינו הקדוש ר' אהרן רוקח ז"ל הרבי הבעלז, ובזמנים הללו, היו איזהו רבנים ויראים בהסיים הפולני (סענאטארס), ובהאסיפה הציעו איזהו רבנים, שילכו לדבר עם הפרעזידענט, אותם שידעו היטב שפת פויליש, — אולם החפץ חיים לא הסכים לזה, ואמר שהוא בעצמו רוצה לדבר עם הפרעזידענט, — וכן היה, כי מי יוכל למנוע את החפץ חיים ז"ל לילך, במקום שזה היה רצונו.

וכאשר בא החפץ חיים להפרעזידענט פליזודצקי, ביקש ממנו לבטל גזירת זה, ודיבר עמו קשות, וכפי השמועה אמר להפרעזידענט, אני מכיר אותך מכבר, ולפני הרבה שנים ראיתך במקום פלוני, והתפללתי או עליך, שתעמוד מדינת פוילען על מכונה, והצלחת, — תרצה שאתפלל עתה להיפך — ודבריו של החפץ חיים עשו עליו רושם גדול, שבאו מלב עמוק.

להכנסיה הגדולה השנייה, לא היה לו עוד כת לבאה, וליסע דרך רחוק כזה, — והייתי או באולם הכנסיה כאשר באמצע הנאומים, בא שמועה שהחפץ חיים יבוא להכנסיה זה, — והפסיקו בהנאומים, ורקדו העולם מחמת שמחה, — אולם איזהו שעות אחר זה, בא ידיעה אמיתית, שלא אפשר

לו לבאנו, — ולא ארכו הימים, כי איזהו ימים אח"כ, עוד בימי אלול שבק לן חיים זי"ע.

בעת הנאומים באולם הכנסיה, ראיתי את הרבינו הקדוש מגור ז"ל, שישב לרוב ראשו סמוך על המקל שלו, והי' יכולין לראות שהוא טרוד במחשבותיו, והוא בעולם אחר, פניו היו בוערים כאש לפידות, אולם ישב שם מפני כבוד הציבור, כי בכל נפשו ומאודו חיוק את האגודה, והקריב על זה הרכה קרבנות, והעיקר שהקריב הוא הזמן שלו, שכל רגע ורגע הי' עם חשבון, — ובעת שכיבדו אותו לדבר בפני העם, שמעתי באזני שדיבר רק בקצרה, ודרך ברכה.

וראוי לפרט, שהרבי מגור בכל מקום שהלך היה מתנהג כמו בגור, דהיינו שלא ביטל השיעורים שלו, וראיתי בעיני כמה פעמים שבא מדרך רחוקה במסילת הברזל, וכאשר נכנס להאכסניא שלו, תיכף סגר הדלת, והקול תורה כבר הי' נשמע באותו רגע, וכן נהג על הספינה, וכן על מסילת הברזל, — המקום לא עשה עליו שום רושם, עליו נאמר סדנא דארעי חד הוא, — וכאמת דבר גדול הוא, כי גדול אחד התנצל לפני ואמר לי, כשאני בביתו אי אפשר לו לצמצם את מוחו לעיין וללמוד, ובאמת יש לזה סמך מגמרא מס' עירובין פ' הדר, — אולם לא כן הרבי מגור.

כשהלך, לרוב ראיתו שהלך עם גיסו הגאון ר' חנוך הינר הכהן לעווין הרב מבענדין ז"ל, וכשבאו לאיזהו פתח, דחף את גיסו שיכנס תחילה, האהבה היתה עזה ביניהם, והרב מבענדין לא היה רק גיסו ואוהבו, רק היה חסיד בלב ונפש.

ולפני זמן מה, ראיתי בספרו, שגדפס הצוואה שלו גם כן, וכתב שם הרב מבענדין בזה הלשון, — לכטל עצמכם תמיד

לצדיקים, וליסע בבל פעם להרבי שליט"א. כי אין לשער גודל ענין החסידות והביטול להרבי עכ"ל.

הרבינו הק' מגור שלח את גיסו הרב מבענדין הנ"ל, לראות את רבינו הקדוש הר' ישכר בער רוקח ז"ל הרבי מבעלץ, אודות ענין אחד, וכאשר האריכו מענין לענין, אמר הרבי מבעלץ על ענין אחד, דער גערער רבי איז אפשר אין טעות, כאשר שמע זאת הרב מבענדין, קפץ על רגליו ואמר בהתלהבות, וואס זאגט איהר בעלזער רב, ווייסט איהר ווער דער גערער רבי איז, והפליג כל כך בשבחו ובקדושתו ובגודל תורתו, וכל אבריו היו מרתחין מתוך התלהבות, וכאשר הלך משם הרב מבענדין, אמר הרבי מבעלץ ז"ל לאנשי שלומי, יעצט איז ביא מיר געווען א רעכטיגער חסיד, ובעיני ראיתי, כשעמדתי פעם אחת אצל אחיו של הרבי מגור ז"ל, הלא הוא הגאון הצדיק רבי משה בצלאל אלטר ז"ל, שהיה רק צעיר מן הרבי שנה אחת [כן שמעתי], וכאשר נעשה רעש בבית המדרש, וידעו שהרבי בא, עמד על רגליו בדרך ארץ גדול כל כך, לא כמו שעומדין לפני אחיו הגדול, רק כמו שעומדין לפני רבי, והיה זאת חידוש בעיני, — ובאמת נודע אחר כך מקדושתו של הרבינו רבי משה בצלאל הנ"ל, כי הרבי מגור כתב בהצוואה שלו, שאחר הסתלקותו ינהג את העדה, אחיו ר' משה בצלאל הנ"ל.

הנשמע כדבר הזה, שרבי יכתוב צוואת כזו, להניח את אחיו לממלא מקומו, במקום שהיו לו בנים יראים ושלמים, מזה יכולין לראות גודל אמיתתו וקדושתו של הרבי מגור ז"ל. הרבינו הקדוש הרבי ישכר בער רוקח הרבי מבעלץ ז"ל, כשהיה במארינבאד, והלך באחד מהגנות דשם, ראה את הרבי משה בצלאל הנ"ל יושב על ספסל אחד, שאל אותו הרבי מבעלץ, אם הוא הרבי מגור, ענה הר' משה בצלאל שהוא אחיו [יש גירסא אחרת שאמר אני אחד מתסידיו],

כאשר הלך לו הרבי מבעלץ ז"ל, אמר לאנשי שלומיו, א שיינער בעל צורה.

כשהייתי בוורשה, נסעתי עם אותו צדיק על מסילת הברזל, והיה יושב לנגדי ממש, ומאחר שהיתה לי חבילה גדולה, ורציתי להעלות את החבילה למעלה, — רצה לסייע לי, — ולא ידעתי אז שהוא אחיו של הרבי מגור ז"ל. במארינבאד הלכתי פעם אחת עם הגאון רבי מאיר שאפירא הרב מלובלין ז"ל, באחד מהגגות דשם, ודברנו הרבה מהרביים הדרין בווינה וממשפחתם, ובפרט מכית הרבינו הקדוש מטשורטקוב ז"ל, שהוא הי' רגיל ליסע להרבינו הקדוש הר' ישראל ז"ל, ומענין לענין דברנו אז גם כן מהרבי מגור ז"ל, — ראיתי שדיבר כמו חסיד, וסיפר לי, שפעם אחת היה לו ההזדמנות לדבר עם הרבי מגור דברי תורה, ובפי זכרוני אמר לי בזה הלשון, איך האב עהם נישט גיקאנט נאגען א נאך ער זאל נישט וויסען, ער וויס אומעטום, והאריך מאוד לדבר בגדולתו של הרבי מגור.

הרבי מגור נסע פ"א לקראקע, על חתונת נכדו, ואז היה דר מכבר מורי הרה"ק הרבי משה פריעדמן ז"ל הרבי מבאיאן בקראקע, אז שאל הרבי משה נ"י את הרבי מגור, אם כל אשר נדפס בספר מאיר עיני הגולה הוא אמת, [שבספר זה נכתבו הקורות וסיפורים מהגאון בעל חידושי הרי"ם ומאביו של הרבי מגור הלא הוא הגאון בעל שפת אמת וממשפחתם] ענה הרבי מגור שראו שיכתבו רק האמת, שאל אותו שוב הרבי משה נ"י, אם גם זאת אמת, מה שנדפס שם שהגאון הקדוש בעל חידושי הרי"ם ז"ל, אחז אותו, בהיותו ילד קטן, (היינו להרבי מגור) ואמר עליו גדולות, — ענה

הרבי מגור ז"ל, אוראי האט דער זיידע גיוואלט איך זאל ווערין א לאט.

הדבר ידוע שהיה ממעט בדיבורו מאוד מאוד, גם עם בני ביתו לא דיבר רק בקיצור, ורק הנתחן ביותר, ואפילו עם אשתו, וראיתי מכתב אשר כתב לאשתו ע"ה, והיה לי העתקה מהמכתב, ולפי זכרוני כתב שם בזה הלשון, דוא וויסט אין דעד ווייניק פערשטייא אלליין, כשבא הרבי מגור פעם אחת מארץ ישראל, גדול אחד התחיל לקנטר עמו, ושאל אותו, אמרין אוירא דארץ ישראל מחכים, מה חכמה נתוסף בו, ענה הרבי בחריפתו ובחכמתו, סייג לחכמה שתיקה — וממילא לא דיבר עוד.

כשבאו אל הרבי מגור אנשים לאלפים בשאלות שונות, השיב רק בקיצור, והרבה חסידים לא ידעו ולא הבינו כוונתו, ויראו לשאול עוד הפעם [כן נהגו חסידי גור], והלכו אחר כך לשאול הפתרון לאחיו הר' משה בצלאל הנ"ל, או לבני הרבי מגור, — כי לפעמים היו התשובות סתומין מאוד. בחור בא לפניו והתנצל לפני הרבי, שעומד בשידוך, והנערה אינה רוצה להסכים, רק כשתדבר עמו מקודם, ענה הרבי, רעדט מען.

אחד מחסידיו בא לגור אורות ענין נחוק, שהיה במבוכה גדולה, אולם הרבי הכיר מיד, שאינו אומר לו האמת כאשר הוא, אמר לו הרבי מגור דרייא מענשען מוס מען זאגען דען אמת — א דוקטור, א לאיער [אדוואקאט], אונד ... (הכוונה היה לרבי אולם לא אמר זאת).

באיזהו חסידים שטיבל, מצאו איזהו עון על אחד מהאברכים דשם, וזרקו אותו מבית החסידים, וכאשר בא אחד מהגבאים לגור וסיפר להרבי מענין זה, והתפאר עצמו כמה שזרקו את איש פלוני מבית החסידים, אמר לו הרבי מגור, — וויע אהין האט איהר עהם גיווארפען, — דהיינו

שלא היה מסכים לזה בשום אופן לרחק, רק לקרב את החסידים, כי אין אחד אשר מנזקה מכל עון. כשבאו לגור אברכים בשנה ראשונה אחר החתונה, ורצו לעכב בגור, וקראו אותם שארפעי' ונגע' לייט, אשר רצו לסגף עצמם מעניני עולם הזה, הרבי לא הסכים לזה בשום אופן, רק שלהם מיד לביתם, כי הבין שדבר זה יגרום קטטות, ולא הסכים לחסידות כזו, וכל נפשו וחפצו היה שיהי' שלום בית אצלם.

בערב שבועות אחת, שנסעו הרבה חסידים מוורשה לגור על מסילת הברזל שקראו קאלעקע, ומסילת הברזל הלזו הי' עיקר הכנסה שלהם כמה שנסעו עמו החסידים, — אולם בערב שבועות הכו איזהו רשעים את החסידים שם, — וכאשר ספרו מזה להרבי מגור, אמר, פאהרט מען נישט, — במוצאי יום טוב לא חזר אחד עם הקאלעקע לוורשה, רק נסעו עם ספיגות מגור לוורשה, — וכאשר ראו הבעלי בתים מהקאלעקע שלא טוב הדבר, באו לגור לפייס את הרבי מגור, והרבי מגור התנה, שיעמדו מהיום ההוא והלאה יותר שומרים, וגם שיתנו אחוזים מכל טיקעט, עבור המתיבתא הגדולה בוורשה, — וכן עשו בעל כרחם.

הרבי מגור היה סבלן נורא, פעם אחת שלח לווינה לאחד מאנשי שלומיו סכום גדול, בתורת פקדון, והודיעו שהמעות יהי' אצלו, עד שיבוא איש בשמו ליקח את הסכום, — אולם הוא שלח יד בהפקון, וכאשר בא האיש בפקודת הרבי מגור, לא היה לו עוד מאומה ליתן לו, — כאשר בא הרבי דרך ווינה שאל אותו "היתכון" ולא דיבר יותר.

רבי אחד ממדינת סלאוואקאי בא אל הרבי מגור ו"ל, וצערזו מאוד בדברי עלילות ושקרים, ודיבר בלי דרך ארץ בקול רם, — החסידים שעמדו מבחוץ כששמעו שמדבר בלי

דרך ארץ, רצו לילך לפנים אל הקודש ולהוציאו משם, — אולם הרבינו מגור רמז להם שלא לנגוע בו, — והרבי מגור שמע הכל במתינות, והלך בהחדר שלו, ואמר בכל פעם אוודאי ברויך מען טיהן תשובה, אוודאי ברויך מען טיהן תשובה, ואני אמרתי הפשט הוא פשוט, שאותו רבי צריך לעשות תשובה, שמצערנו על לא דבר.

בעיר ווינה, וכן בהרבה מדינות, היה מנהג לנשק את ידי הרבנים ורבנים, וכאשר בא הרבי מגור לווינא, ראיתי בעיני שהיה לו עבודה קשה בענין זה, שכל האשכנזים שבאו לקבל שלום רצו לנשק את ידו, והוא בכל כחו לא הניח אותם מלנשק את ידיו, שמעתי משמו [אולם לא מפיו] שאמר לאחר, א גלח קישט מען דיע הענט.

בווינא כיבדו את הרבי מגור להיות סנדק, והרבי מגור כמנהגו בא בעת אשר אמרו לו שיבוא, אולם היה צריכין להמתין שם עוד על רבי אחר, והוא איחור לבוא יותר משתי שעות, — עמדתי אז אצל הרבי מגור ממש, — ועמד שם עם הטלית מעוטף יותר משתי שעות, ולא שאל אף פעם אחת, מדוע צריכין להמתין, ולא ניכר אצלו שום תנועה, שיהי קשה עליו להמתין כל כך, רק עמד כך במתינות, — לא יאומן כי יסופר, שלא לדבר אפילו לא אות אחת, יותר משתי שעות.

מתינתו ראיתי גם כן, כאשר נסע דרך ווינא לארץ ישראל, היה עמו בנו בן זקונים, שהיה אז כפי ראות עיני כבר שש או שבע, והרבי רצה ללמוד עמו, אולם הוא לא רצה, ואחזו הרבי כמה פעמים בבגדו, שילמוד עוד איזהו רגעים, — אולם הילד גבר ורץ מן התדר.

וכן ראיתי פ"א באולם הכנסיה הגדולה, שישב הרב מפניסק ז"ל אצל הרבי מגור, ודיבר בהתלהבות אודות ענין אחד, עם הרבי מגור, והרבי ישב ושמע במתינות, ולא דיבר כמעט מאומה, רק הרכין בראשו בפנים שותקות.

בווינא בא סומא אחד מאנשי שלומיו לקבל שלום.
זעמד בחוץ ליכנס אל הקודש, הרבי בא חוצה וזכיר את הסומא.
התחיל הרבי לדבר עמו. — הסומא שאל אותו מי הוא, ענה
הרבי, שמי אברהם מרדכי, שאל הסומא מאין אתם, אמר
הרבי, אני מגור, הסומא שאל בחרדה, זענט איהר נישט דער
רבי, הרבי הלך לו.

במסיבה האחרונה של מועצות גדולי התורה השנית,
שמעתי מפי הגאון רבי מאיר שאפירא, ששאל עצה מה לעשות,
האם יפתח דלתי הישיבת חכמי לובלין מיד, בעבור שהבגין
כבר נגמר, או שימתין זמן מה עד שישלם החובות אשר יש
לו עוד. — ענה הרבי מטשורטקוב, שלפי דעתו יפתח מיר
הישיבה משום ביטול תורה, אולם הרבי מגור אמר, שאינו
רואה כאן ביטול תורה, דאם היה נוטל בחורים מן השוק,
אז הוא ביטול תורה, אבל מאחר שנוטל לישיבתו רק בחורים
מופלגים מישיבות אחרות, עצתו שישלם מקודם החובות.
כדי שיוכל לישב במנוחה ללמוד עם הבחורים, — מובן שהגאון
רבי מאיר שאפירא שמע לעצת רבו.

באותה מסיבה שמעתי אחר שכבר עמדו רוב הגדולים,
שהציעו להרבי מגור שיסע לאמריקה, שעל ידי זה יתי'
באפשר לקבץ סכום גדול לטובת האגודה, אולם הרבי אמר
שלא יסע לאמריקה בשום אופן.

היה דרכו, כשבא לוויגה לקנות ספרים, כי ידוע שהיה
לו אוצר ספרים עם יקרי המציאות, — ושם בחנות של מוכר
ספרים היה רגיל לעלות על הסולם לתפש בספרים, — ודרך
מוכרי ספרים לכתוב מחיר הספר בדף הראשון, — הרבי
ראה ספר אחד עם המחיר, — ושאל עוד הפעם את המוכר
ספרים, מה מחיר של ספר זה, ענה לו המוכר ספרים שהמחיר

הוא כמו שנרשם בדף הראשון. אמר לו הרבי, שהספר שהיה יותר, המוכר ספרים שאל יותר, ושילם לו, המוכר ספרים תמה — מן הסתם לא היה לו הרבה קונים כאלו.

כששמע הרבי שישנם בבית החולים אנשי שלומיו, הלך לבקרו. הגם שבית החולים היה רחוק מאוד, אולם לא חשש לזה, שהיה לו זמן לכל דבר קדוש. — כשהי' בוועד הרה"צ רבי מאיר אלטר שליט"א בן הבכור של הרבי מגור ז"ל שאלתי אותו פעם אחת מאחר שהרבי מגור כותב במכתבו על הספינה שמי שיש ביכולתו ליסע לארץ ישראל ולהתיישב שם יעלה — ומדוע הגבירים אנשי חסידי גור שומאמינים כל כך בהרבי אינם נוסעין לארצינו הק', אמר בתכמתו אונזערע גבירים זענען גור גבירים אין דערהיים — אויב זיע ליקוידירן זייערע ביזנעס זענען זיי אויס גבירים, הוא הי' איזהו פעמים בוועד והתעכב שם כמה חדשים — וממנו רשום אצלי כמה ענינים.

כאשר בא פ"א הרבי מארץ ישראל, והיה לבוש בהבגד שקרע בארץ ישראל — שאל אותו תינוק אחד, מדוע הולך הרבי עם בגד קרוע, — הרבי תפסו ואמר לו בהתלהבות, כשרואין חורבן עירנו צריכין לקרוע.

סיפר לי ההר"ח ר' אהרן ז"ל בן הרבינו הקדוש הרבי אלתר ישראל שמעון פרלזו ז"ל הרבי מגומינסק, שהוא הלך עם אביו ועם הרבי מגור אל אספיה אחת, — והלכו אתר הרבי מגור חסידים לאלפים בעיר וורשה, — אמר הרבי מגור להרבי מגומינסק, — נאומינסקער רבי, קיטט מען ליוזפט מיר נאך וויע נאך מעשוגענעם, — אמר לו הרבי מגומינסק, גערער רבי אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי עמך ישראל את.

החסיד רבי יואל שרייבער, בן הגאון רבי שמעון סופר ז"ל הרב מקראקע, היה רגיל ליסע למארינבד, בעת שנסע שמה הרבי מגור גם כן, — עבודתו היה ליקח טיי חם להרבי

מגור כשהלך לאחד מהגנות, — פעם אחת ראה אותו אחד ממשפחתו, הרב ר' שלמה סופר הרב מבערעגסאס, ואמר לו, רבי יואל עס פאסט גישט פיר א חתם סופר'ס אייניקל צוא טראגען א טייקענדל. — אמר לו רבי יואל הנ"ל, איך ווייס גישט פין וועהם אונזער זיידע האט מעהר הנאה, צו פין מין שמשות, צו פין אייער רבנות.

פעם אחת כאשר בא הרבי מהנסיע מארץ ישראל דרך עיר ווינא, כדרכו היה דר אצל בעל אכסניה שלו כמקדס, הגם שבעל אכסניה שלו עקר דירתו, ודר באותו פעם במדריגה ד', והגם שהיה קשה להרבי, וגם להבאים לקבל פניו לעלות על המדריגות, בכל זה לא רצה לשנות אושפיוזא שלו, — אז באותו פרק, היה בעיר ווינא גם כן הרבינו הקדוש הר אהרן רוקח ז"ל הרבי מבעלץ, — הרבי מגור הלך לבק את הרבי מבעלץ מקודם, הגם שהיה צעיר ממנו, — והרבי מבעלץ שאל אותו, מתי הוא הזמן המוכשר שיבא גם הוא לבקרו, אמר לו הרבי מגור שאינו רוצה בשום אופן שיבוא אליו שהוא איש חלוש, ויהי קשה לו לעלות ברגליו במדריגה ד', ולכן בא אליו מקודם, זכיתי לדור עם הרבינו הק' הרבי מבעלץ ז"ל כחודש ימים בבית אחת במארינבאד וממנו אכתוב להלן.

ובאותו היום, ראיתי עגלה אשר בו ישב הרבינו הקדוש מטשורטקוב ז"ל, והעגלה הלכה להבית ששם דר הרבי מגור, ורצתי אחרי העגלה, שרציתי לראות שני גדולי ישראל יחד, ולשמוע דבר מה, אולם כשבאתי להבית, ורצתי למעלה, כבר בא הרבי מטשורטקוב למטה, והיה זאת לי לפלא, שלא היה באפשר שהיה שם יותר מאיזהו רגעים, — אחר כך באו שני רביים יחד, [ומחמת טעם כמוס אין רצוני להזכיר את

שמים], אז גם אני נכנסתי עמם, ופניו של הרבי מגור היה בוער כאש לפידות, ושני הרבנים הללו ישבו לחם, ושאלו להרבי מגור מה נשמע חדשות בארץ ישראל, [מן הסתם תשובו לדבר עם הרבי כחצי שעה או יותר] הרבי מגור אמר להם כפי זכרוני בזה הלשון, "אללדיס גוטס מען וועט זיך געזעגענען", ולא דיבר יותר והלכו להם, — זאת ידוע, שבגור היו זמנים שלא היו יכולים ליכנס לחדרו, לבטל את הרבי ממחשבותיו, וגם בניו ובני ביתו שמרו מאוד ליכנס בעת ההיא, וידעו שאו הדלת סגורה, — לא שהי' סגור ממש, רק שידעו שאי אפשר ליכנס אז.

וגם כשהדלת היה פתוח ראיתי בעיני, טרם שנכנס אחד המיוחד מבניו, עמד זמן מה אצל הפתח, ותיקן את הפיות ואת הגרטל שלו ואח"כ פתח הפתח, ולא נכנס כדרך שנכנסין לחדר אביו, רק כמו שנכנסין לרבי, — והיו הרבה חסידים שעמדו בשורה ליכנס זמן רב, — וכאשר באו להפתח יראו מליכנס.

ובענין זה אמרתי, להעלות מעשה נורא, ששמעתי מתלמיד אחד שלמד באותו פרק בישיבת חכמי לובלין, וכן שמעתי ענין זה, מתלמיד אחד של הגאון הרב מקאשליגאוו הרב פראמער ז"ל, בעמ"ת ס' ארץ צבי, שהוא סיפר גם כן ענין זה, — הרב מלובלין הגאון ר' מאיר שאפירא ז"ל בא לגור, מן הסתם אודות ענין אגודה, להתייעץ עם הרבי מגור, — וכאשר ראה שם אחד מבני הרבי מגור, אמר לו שרוצה ליכנס להרבי מיד, בעבור שצריך ליסע חזרה לוורשה, אמר לו שכעת אין זמן מוכשר ליכנס להרבי, וצריך להמתין זמן מה, — אולם הרב מלובלין טען, שאין לו פנאי להמתין, אמר לו שוב בן הרבי מגור, שאי אפשר ליכנס כעת, — אולם הרב מלובלין הפציר מאוד, שמוכרח ליסע, אמר לו בן הרבי מגור, לובלינער רב איך קענן איך נישט אריינגלאזען, איהר ווילט גיין אריין גייט, — הרב מלובלין פתח את

הפתח ונכנס אל הקודש, — הרבי מגור אמר לו, **לובלינער** רב, מיין טאטע איז געווען א יוד, וואס האט גיקאנט כל התורה כולה, און איך בין זיין זיהן, פאהרט אייך גיזונטער הייט. — [הלשון כאן איז **כל** כך מדוקדק אבל קרוב מאוד ללשון הרבי מגור] הרב מלובלין הלך לו.

וסיפר לי אותו תלמיד, כשבא הרב מלובלין לישיבתו ישיבת חכמי לובלין, קרא יחד את התלמידים שלו חסידי גור, ואותו תלמיד שמע זאת מפיו של הרב מלובלין, שסיפר להם הפסק שהיה לו מהרבי מגור, ואמר הגם שהוא איז כל כך „איבערשראקעגער“ אבל מעולם לא נפל עליו פחד כל כך, כמו באותו רגע שאמר לו הרבי מגור דברים הללו, — ובעת שסיפר **מעשה** זה, היה **כל** גופו מרתת מחמת פחד, — ולא ארכו הימים, ובזמן קצר אחר כך שבק לן חיים, צעיר לימים.

בעת הכנסיה הגדולה השניה, לא היה **בעל** אכסניה שלו בווינה, והיה דר או אצל משפחה אחרת, — ובאמצע השבוע נסע הרבי פתאום **לעיר** באדען הסמוך **לעיר** ווינא, — ולא ידעו טעם בדבר זה, רק **נשמע**, שהרבי נסע לבאדען, כי החום גדול בעיר ווינא, ובאדען היה מקום ידוע, שנסעו לשם בימי הקייץ.

כשהלכתי לטייל עם הגאון האדיר רבי מנחם זעמבע **דל**, שהיה מחסידי גור, שאל אותי, מה זאת שהרבי נסע פתאום לבאדען, באמצע הכנסיה הגדולה, ויצטרך לכא בכל יום לווינא מרחק רב כזה, האם **שמעתי** איזהו טעם **לזה**, אמרתי להגאון הנ"ל, ששמעתי בסוד מאחורי הפרגוד, — שאשה אחת או בתולה אחת הביאה טיי לחדר שהרבי ישב שם, לכן הסכים הרבי לעזוב את הדירה מיד בלי איתור,

אולם כדי שלא לבייש את בעל אכסניה שלו, לא שכר דירה בווינא, ובחר ליסע לבאדען, וממילא לא יוקשו שום קישיות עוד, אז אמר הגאון ר' מנחם זעמבע ז"ל, וואס וויסען זיין ווער דער רבי איז, והפליג מאוד בקרושת הרבי מגור.

הדבר ידוע שבגור לא הניחו לנשים ליכנס לחדרי ליתן קוויטלעך, ולא נראית אשה בחצר הרבי.

אולם בכל זה ראיתי בעצמי, פעם אחת בבוקר, כשבא הרבי מגור ממסילת הברזל ונכנס לחדרו בתאכסניא שלו, עמדה אצל הפתח אשת בעל האכסניא עם בעלה ושפכה נפשה אל הרבי, והרבי עמד שם, ושמע את דבריה.

אחרי הכנסיה הגדולה השניה כאשר חזר הרבי לגור, הלך לראות את הרבינו הק' מטשורטקוב ז"ל, שהיה דר אצל מסילת הברזל, ואז באו עם הרבי מגור איזהו מבניו וגם איזהו מאנשי שלומיו, — והגבאי דשם אמר שלא יכנס רק הרבי מגור לבדו, ובכל זה דהקו העולם ונכנסו, וגם אני בתוכם, וסדרו שם לכבודו משקה עם מזונות, — הרבי מגור ישב איזהו רגעים, ואח"כ אמר לו הרבי מטשורטקוב שרוצה לדבר עמו ביחידות, והלכו לחדר שני ושהו שם רק איזה רגעים, ומה שנדבר שם איש לא ידע, ובכל זאת שמעתי מאחורי הפרגוד מה שדברו, אולם בעבור שהיום אין מזה עוד נפקא מיני' לדינא, אין מן הצורך לכתוב מזה, אולם זאת נודע לי שהרבי מגור מילא את בקשתו.

סיפרו לי, שהגאון הרבינו ירוחם ז"ל מנהל הרוחני בשיבת מיר אמר, שבכלל אינו חסיד, אולם אם היה בוחר ברבי אחד, היה בוחר את הרבי מגור, וזאת ראיתי, שגאוני ליטא היה להם התבטלות להרבי מגור, יש שידעו ויש ששמעו, שמלבד שהוא רבי הוא גאון אדיר, ולא פסק פומיה מגירסא, ושומר פיו ולשונו, ומתפלל תפילה בזמנה, זכיתי לראות את הגאון רבינו ירוחם ז"ל, והיה להכיר כי אדם גדול הוא, מעיניו שהיו מאירים וממצחו הגדול.

כאשר התחילה המלחמה השנייה העולמית, והצוררים עיקר מחשבתם לעקור שם יהודי מן העולם, והתחילה בימים הנוראים המלחמה נגד פוילען, ונהרגו בזעם קדושי עליות, גאונים ורביים ויהודים קרוב לשש מיליאן, ד' ינקום דמם, אז גם הרבי מגור היה במצודה עם כל משפחתו, — ושמעתי כאשר היה הרבי מגור בוורשא, נפל באַמבע באותו חדר, ונהרג שם, תתנו הרה"צ ר' יצחק מאיר אלטר ז"ל בן הרבינו הקדוש ר' משה בצלאל ז"ל אחיו של הרבי מגור, ועל ידי רעידת הבית והרעש מהבאמבע, אבד הרבי מגור ז"ל כח השמיעה, ומאז והלאה היה קשה לו לשמוע מה שדברו אליו, — ועל השתדלות פה באמריקה, עלתה להציל את הרבי מגור, אולם רק עם איזהו נפשות, וכאשר בא הרבי לארץ ישראל כבר תש כחו, מכל צרותיו ומצרות הציבור עם ה', שהכל היה על שכמו, — ובכל זאת כתב מכתב נִיחומים להמעט אשר נשארו בהמחנות בערום ובחוסר כל, ובסוף ימיו הורע עוד מצבו ותש כוחו.

בימים האלו בא אליו הרב משה בלוי זכרוננו לברכה, לקבל מהרבי מגור ברכת פרידה, ואמר להרבי מגור שהוא נוסע לחוצה לארץ בעניני ציבורי כדרכו, ויתעכב שם זמן מה, — אמר לו הרבי מגור, אין עטליבע סעג וועט איהר דאך זיין צוריק, — הרב משה בלוי הלך לו, וכאשר בא חוצה מן הקודש אל הבית המדרש, אמר שם לאנשים, שהרבי מגור כבר זקן מאוד ותשש כחו ושבלו השלם אין אתו עוד, היתכון אני אמרתי לו שאני נוסע לחוץ לארץ כדרכי על איזה חדשים, והרבי אמר לי שאהיה בעוד איזה ימים חזרה בארץ ישראל, — הרב משה בלוי נסע לו, אולם בדרך מת פתאום, והביאו אותו חזרה לארץ ישראל.

דבר זה עשה רועם גדול גם אצל המתנגדים, — והודו בקדושת הרבי מגור.

ואחר כן בארץ ישראל גם כן לא היה לו מנוחה מפני המלחמות, והשתדלתי אז מאוד להביא את הרבי לאמריקה, עד שיעבור הזעם ימי המלחמה, אולם לא היה לו עוד כח לנסוע למרחקים, ושבק לן חיים ביום א' דחג השבועות, ובעבור שהיה אז שעת חרם, ולא היה באפשר להוליך את גופו הטהור לבית החיים, קברו אותו בחצר בית המדרש, ושם חלקת מחוקק ספון עד היום.

לכנסיה הגדולה הראשונה, בא הגאון הישיש רבי אליהו קלאטצקין ז"ל, הרב דעיר הגדולה לובלין, הוא היה מפורסם בספרו שו"ת אבן הראשה, אז דר יחד עם הגאון רבי מנחם זעמבע, ועם הגאון רבי אהרן קוטלר ז"ל, וכאשר הייתי תמיד ביחד עם הגאון ר' מנחם זעמבע, באתי בקשר גם כן עם הגאון ר' אליהו קלאטצקין, — ואז היה רגיל לבא אליו הגאון רבי מאיר שאפירא, שהיה אז עדיין רב בפיעטרקוב, בעבור שהיה בדעתו, לבנות בעיר לובלין הישיבה ישיבת חכמי לובלין.

אחר הכנסיה נסע אותו גאון לבאדגאסטין, מקום הרים וגבעות, ומשם בא עוד הפעם לעיר ווינא, ואז התעכב שם איזה ימים, וזכיתי לשמש את הגאון הלזה, וזכיתי שלמד עמי תשובה אחת מספרו שו"ת אבן הראשה, סיפר לי הרבה מחייו, — על שולחנו היה מונח תמיד כלי שקורין קאמפאס, — ושאלתי אותו על זה, ואמר כשהוא נוסע מביתו לוקח עמו קאמפאס, לידע מזרחו של עולם לצורך התפילה, היה שול בדרך ענוותן גדול, וכל דיבורו הי' בחן.

ואחר איזה שנים בא עוד הפעם לווינא, ואז נסע להשתקע

בארץ ישראל, וכבר היה זקן מופלג, כמדומה יותר משמונים שנה.

ובענין זה שמעתי מעשה נורא, מידיד אחד שהיה קרוב אליו מאוד בארץ ישראל, — כשבא לארץ ישראל לא פירסם את שמו שהוא הגאון הנודע בכל העולם הרב מלובלין, ורק מעט ידעו מזה, והי' דר' שם איזה שנים, וחיי חיי צער מן המצות אשר אסף בהיותו רב בעיר הגדולה לובלין, וגם מעט מספריו, — אולם כאשר האריך ימים לא לפי חשבונה, — כלה הפרוטה מן הכיס, והיה במצודה גדולה, ולא ידע מה לעשות, — לחזור ללובלין לא הי' לפי כבודו, ומלבד שכבר קיבלו שם את הגאון רבי מאיר שאפירא לרב.

אז בא היום מן השמים, שיתגלה עוד הפעם בעולם, — הוא הלך בבושת פנים, אל הגאון רבי חיים זאנענפעלד ז"ל, ואמר לו שהוא במצודה גדולה, ושהוא אליהו קלאצקין שהי' לפניו רב בלובלין, — כאשר שמע זאת הגאון ר' חיים זאנענפעלד ז"ל — חרד לנגדו, שגאון אדיר כזה עומד לפניו, — ונתן לו תיכף ומיד משרה לראש ישיבה בישיבה גדולה, וזכה אותו גאון להרביץ תורה בסוף ימיו, — ונתפרסם שמו מיד בכל מדינת ישראל, — ולפני איזה ימים ראיתי פלפול אחד בעניני רבית מהגאון הנ"ל, שכתב בארץ ישראל, ודבר פלאי, שלעת זקנתו שהיה לפי חשבוני אז כבר קרוב לכן תשעים, היה יכול לכתוב תשובה עמוקה כזו, עם כל כך בקיאות ונתקיים בו זקנה של תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם, מתיישבת עליהם.

הגאון הלזה נפטר בארצינו הקדושה זקן, אולם לא שבע ימים, וכבוד גדול עשו לו שסגרו בעת הלוי' את החנויות זי"ע. ומשם הרה"צ ר' בצלאל בערנשטיין ז"ל ספרו לי, שהגאון הנ"ל חזר בסוף ימיו המשניות בעל פה, ושאל אותו הרב ר' בצלאל הנ"ל, למה זה מתיגע עצמו לזכור דוקא משניות בעל פה, והשיב לו, כי יוכל להיות שאדם הולך לעולמו טרם

כניסת שבת קודש. ואין קוברין אותו עד מוצאי שבת, ומה יעשה באותו זמן בכל השבת כשמונת בטל, והטוב לחזור אז על משניות. — ופלאי שאותו גאון האדיר הלך לעולמו לפני כניסת שבת, ולא היה פנאי לקוברו לפני שבת ק', ותוכא לקבורה במוצאי שבת.

הגאון רבי מנחם זעמבע ז"ל היה בווינה שני פעמים, על ב' הכנסיות, אליו הייתי קשור מאוד, כאשר הלכתי עמו הרבה לטייל, סיפר לי הרבה אודותיו ואודות בני ביתו, — פעם אחת סיפר לי, שהציעו לו שיבחרו אותו להיות סיידעפוטאט (סענאטאר), אולם לא רצה בזה מחמת שאינו בקי היטב בשפת פויליש, וללמוד שפת פויליש היטב אינו רוצה משום ביטול תורה.

הציע לי איזה פעמים, ליסע עמו לוורשה, ואמר שילמוד עמי בחנותו, כי אז בעת הכנסיה הגדולה הראשונה היה לו חנות, וממנו התפרנס בדוחק, ולמד שם כמעט כל היום, ומובן שלא הצליח במסחרו, כי מותו לא היה מסוגל למסחר, כי כל מחשבותיו היו לחדש חידושי תורה, וגתקבל אחר כך בבית דין דעיר וורשה.

האריך מאוד בנחיצת הענין, לקנות הרבה ספרים, ואמר הגם שאינם לומדין בהספרים אשר קונה לפי שעה, אולם ענין זה עושה רושם בכל הבית, ובפרט על בניו, ומביא חשק בלבם ללמוד מהם, וסיפר לי שיש לו ילד קטן, שהוא יודע מקום כל ספר בארגזי ספרים שלו, וכשהוא צריך איזהו ספר, בנו הקטן מביאו ומחזירו למקומו.

בכנסיה הגדולה הראשונה הי' דר יתד עם הגאון ר' אליהו קלאצקין הנ"ל, ובכנסי' הגדולה השניה היה דר יחד עם הרבינו הרבי יצחק זליג מרגנשטערן ז"ל הרבי מסוקלוב

וְלֵךְ, הגאון ר' מנחם זעמבע ז"ל התחבר מאוד עם גאוני ליטא, ובפרט כרת ברית ידידות, עם הגאון ר' פסח פרוסקין ז"ל הרב הנודע מקוברין. עם הגאון מקוברין הייתי יחד איזה שבועות במרינבאד ואכתוב ממנו, להלן דברים שרשמתי ממנו.

פעם אחת בערב שבת ק', היה לו להגאון ר' מנחם ז"ל מיתוש הראש ביותר, מחמת החום שהיה אז בימים אלו, והצעתי להגאון ר' מנחם זעמבע, שהיה טוב ליסע ^{על} איזהו שעות לאחד מהגנות הקרובים לעיר להקר עצמו, — והוטב בעיניו, וגם הגאון הרב מקוברין אמר שרוצה לילך עמו, — כאשר בא הגאון מקאברין במועדו, שאל הרבי מסוקלוב להיכן הולכין, אמר הגאון ר' מנחם ז"ל שיש לו מיתוש ראש ביותר, לכן נוסע לאחד מההרים הקרובים, אמר הרבי מסוקלוב, עס איז גארנישט, וואשט אייך דען קאפף מיט קאלט וואסער, [ידוע שהרבי מסוקלוב כתב רעצעפטען והי' בקי ברפואות] אולם אני אמרתי להרבי מסוקלוב, בהרמב"ם איתא, שלא ירחץ את הראש בצונן, כולם יחד נפלו עלי, שלא נמצא זאת בהרמב"ם, — אולם אמרתי לא ששמעתי זאת, רק ראיתי זאת בפנים בהרמב"ם בפירוש, או לקח הרבי מסוקלוב את הרמב"ם, ואמרו כולם שהצדק אתי.

כשהגיע העת, שהגאון ר' מנחם זעמבע ידרוש בהכנסיה, כתב כבר ראשי פרקים על נייר קטן מקודם, וכאשר הלכתי עם הגאון הלזה לטייל, אמר לי הדרשה שידרוש בערב, ושאל אותי קעגן מען דאס זאגען, — מזה יכולין לראות גדולתו של אותו גאון ושפלתו בעיני עצמו.

טרם שנסע לוורשה, ביקש ממני שאלך עמו לקנות מתנה קטנה עבור בתו, והלכתי עמו לאיזה סוחר שהייתי מכירו, אולם היה מן החופשים, אחר שקנה הנ"ל החפץ, נתן לי המוכר תודה שהבאתי לתנותו איש קדוש כזה, שצורת הגאון הגדול הלזה עשתה עליו רושם גדול.

טרם שנסע ביקשתי ממנו, שיאמר לי דרך הלימוד טוב, ואמר לי בכל לבבו, והדגיש שהוא בעצמו לומד בדרך זה — שאלמוד שלש שעות ביום לפחות, גמרא ולעיון בכל הרמב"ם שציון העין משפט עם המפורשים, — זה תכלית גדול, — וכאשר בא אח"כ מורי הגאון הקדוש מר' משה נ"י לווינא, סיפרתי לו מזה, ואמר שבאמת נראה שתכלית גדול הוא.

תיכף אחר שנסע הגאון ר' מנחם זעמבע לביתו, הלכתי לבית הגאון הגדול רבי חיים עוזר ז"ל, ורציתי להיות לו לאחיעזר, לקשור החבילות, אולם כמעט הכל היה כבר מוכן להנסיעה, — הגאון הלזה הלך תמיד במחשבותיו הרמים, ולא ראיתי על פניו שחוק פיו, כל ימיו הקדיש לצורך הכלל, הגם שהיה גאון אדיר כאשר יכולין לראות מספרו שו"ת אחיעזר, שמו היה הולך מסוף העולם עד סופו, כל הימים אשר היה בהכנסיה לא שפעת ממנו, אף לא אות אחת, שמר פיו ולשונו והצניע דרכו, כמדומה שלא זכה להבנות.

אחר מבני עליה שהיה גם כן בהכנסיה הגדולה, הי' הגאון ר' אלחנן ווסרמן ז"ל, הוא לא נה ולא שקט אפילו רגע, ואמר דעתו בכל ענין נחוץ, ממצחו הגדול היו יכולין לראות שהיה מונח מות גדול בתוכו, אמרו עליו שמלבד שהי' למדן וראש ישיבה, חוץ מזה היה בעל פועל ישועות בהצנע, והי' נחשב עצמו לתלמיד של הבעל חפץ חיים, והיה רגיל לנסוע אליו כתלמיד לרבו.

ואחר איוה שנים בא עוד הפעם לווינא, ואז אודות אשתו הרבנית שהיתה מונחת שם בבית החולים, — ומזה אמרתי להזכיר כאן, דבר שממנו יכולין לראות גודל צדקתו עיין בעיין, שחיי שם חיי צער, ולא הי' לו מעות אפילו לשלם

שכר דירה, והגם שהוצאותיו היו רק מעט, אולם גם על זה לא היה לו — ולא הגיד מזה לשום בר נש, ואז דברתי אל בעל הבית אחד, שיחטוף מצוה הגדולה הלזו, ויקח את הגאון הלזו לביתו ויתן לו כל מחסורו — האיש הלזו היה חכם בעיניו, ונתן לו כדי צרכו, וכאשר נסע לביתו עם אשתו המסוכנת, הודעתי ממצבו למר דייטשלאנדער, אחד ממנהלי האגודה, והוא קיבץ עבורו סכום הגון ונתן לו — הגאון הלזו שהיה לו אפים בנו יארק, ובאו לידו בבירור איזהו אלפים דולאר לשנה, — המעט שהיה צריך כדי מחייתו לא היה לו, שלא להנות ממעות הישיבה זי"ע.

באחד הממסיבות בהכנסיה הרחיב הגאון הגדול הרב מיאנעווע ז"ל הנאום, אודות נחיצת הדבר לדפוס עתונים ברוח התורה, בעבור שהעולם נכשלים וקורין בעתונים החופשים, **שמלאים** בדברי מינות והבלים, וסתם העולם תושבין, כל מה שנדפס בעתון הוא תורת אמת. אחר הדרשה בא אלי גדול אחד ממדינת אונגארן בטענה, היתכן שגאון כזה אין לו ענין אחר לדבר, רק לדפוס עתונים, הלא העולם מבליס הזמן בקריאת עתונים הלא הוא ביטול תורה, — ואמרתי לו, אתם במדינת אונגארן אינכם מכינים נחיצת הענין במדינת פוילען, — ששם בקהילות יושבים על שולחן אחד היראים עם החופשים, והחופשים יש להם לרוב עיקר הדיעות, כי המה הרבים, לא כן במדינת אונגארן, שהיראים יש להם קהלה בפני עצמם, ובחור שהוא נתגדל בין היראים, אין לו שום שייכות עם החופשים, בחור כזה נוסע לישיבה, ואין לו שום נגיע עמהם, לבחור כזה אסור לקרות בעתונים, כי הוא יושב באהלו של תורה, אולם במדינת פוילען שמתפללין ביחד בבית

הכנסת היראים עם החופשים, במקום שאין בית חסידים מיוחד, — בחורים בינונים צריכין חיזוק, וכדי שלא יקרו בעתונים החופשים, צריכין לדבוס עתונים ברות התורה.

כשהייתי במארינבאר בשבת נתמו, והתפללתי במנין של הרבי מגור, ראיתי שם חסיד אחד, שמיד שראיתיו מצא חן בעיני, ואחר כך נודע לי שהוא הרבי ר' אברהם וויינבערג הרבי מסלאנים, ועמו הייתי ביחד כערך ד' שבועות, כמעט רוב היום, ועל ידו הכרתי הרבה גדולי ישראל.

ביום א' אחר זה שאל אותי, האיך הדין כשמוצאין מעות מזומן בהאטעל, אמרתי לו שהוא גמרא מפורשת בפ"ב במס' בבא מציעא, ואותה השאלה שאל אותי איזהו פעמים. כמדומה שמצא בעצמו מעות מזומן, אולם לא הרהבתי עון לשאול אותו על זה.

פעם אחת הלכנו באחד מהגנות דשם, ושם עמדו הרבי מקרומלעוו אחיו של הרבי מרודאמסק ז"ל, ובנו הגאון המפורסם הר' משה חתן הרבי מרודאמסק, ושם עמד גם כן גאון אחד אשר היה מפורסם שזכר לא רק ש"ס בבלי אולם גם כן ש"ס ירושלמי, אולם היה לו חסרון אחד, שהיה רודף אחר הכבוד ביותר, וכבר הכרתי אותו מווינא, וגם שם שמעתי מהסרון הלזה, וכאשר באנו שמה, אותו הרב דיבר מענין כבוד, ואמר מה זאת כבוד מי מבקש כבוד, וגינה מאוד בכבוד המדומה, הרבי מסלאנים שהכירו מכבר גם כן, אמר לו בפנים שוחקות, איהר זענט א ליגנער, איהר האט לייעב כבוד, איך וואב לייעב כבוד, מיר אללע האבען מיר לייעב כבוד, — וכאשר הלך משם הרבי מסלאנים לא דיבר עוד מענין זה. אחרי זאת באתי בכרית ידידות עם הגאון הר' משה

הנ"ל, ואמרתי לו שאשלח לשיבתו שלשה בחורים מווען, וכן עשיתי, ואחד מהם היה העלוי הב' ר' אלתר פוקס. שנעשה אחרי כן ממלא מקומו של הגאון שר התורה ר' יוסף ראזען ז"ל.

פעם אחת אמר לי הרבי מסלאנים, מדוע אין אני בא אליו לבקרו בשבת ק', — באותו שבת אחרי צהריים הלכתי אליו, אולם ישב לו אצל החלון ועיין בספר, ואני ישבתי כמו רבע שעה ודברתי עם הרבנית שלו, וכאשר ראיתי שהרבי אינו פונה אלי, אמרתי גוט שבת והלכתי לי, — הרבנית שלו רצתה אחרי, שלא אלך רק אמתין קצת עוד, אולם הלכתי לי, והייתי מתחרט מאוד מדוע הלכתי אליו.

למחרתו ביום א' ראיתי את הרבי מסלאנים, ולא הלכתי אליו עוד, אולם כאשר ראה אותי, הגביה המקל שלו מרחוק, ורמז לי שאבוא אליו, ואז פייס אותי בדברים המתקבלים, ואמר שהי' באמצע ענין ולא היה יכול להפסיק, הגם שידע שהייתי בתדרה, וביקש ממני שאשכח הכל, והיתה הידידות כמקדם, — איזה פעמים הציע לי לבוא עמו לבראנוויטש.

איזה שנים אחר כך, נסע לארץ ישראל דרך ווינא, ובחזרתו הלכתי להמסילת הברזל לקבל פניו, והיו אז שמה רק איזה אנשים, והקור היה אז גדול מאוד, לפי זכרוני היה אז 16 גראד צעלזיוס, והוא בא למטה מהוואגאן בחאלאט שלו, — אמרתי לו או שילך לפנים, או שילבש הטילעף שלו.

אמר הרבי מסלאנים, — הצאר הרוסי היה רגיל לנסוע לסיביר גם בימי החורף, לראות אנשי חילו, — וכמובן האנשי חיל עמדו שם זמן מה, עד שבא המלך, — וביון שבא המלך בא עם עוד גענעראלס, כי המלך לא הלך יחידי כמובן, — ובעבור שהי' הקור גדול, כיסה אחד מהגענעראלן את אוניו בידו, — אמר הצאר בלשון רוסיש, עס פאסט ניט, — העומדים שם לא הבינו מה כוונתו, אולם אני כבר הכרתי

את האיש ואת שיחו, כי היה חכם מופלג, — כוונתו היה, מאחר שאנו עמדנו שם זמן רב לקבל פניו, לא נאה לו לומר שהוא מרגיש הקור באיזה רגעים. ולא ארכו הימים שאחרי ששב מארץ ישראל שבק לו חיים זי"ע.

פעם אחת נסעו מווינא, חבורת בערך חמשים אנשים למארינבאד, על שבת נחמא, לקבל את פני הרבינו הקדוש הרבי ישכר בער רוקח ז"ל הרבי המפורסם מבעלץ, והנסיעה הזו נעשתה על ידי השתדלות הצדיק ר' משה פארגעס ז"ל, אשר ממנו אכתוב להלן, — וזאת היתה בשנה אחרונה לחי הרבי מבעלץ ז"ל, ואז היה עמו חתנו הרב הצדיק ר' פינעלע ז"ל, ובנו ר' מרדכי שהי' אז עוד בחור, ונעשה כפי השמועה אח"כ גדול בתורה, ונקרא בפי כל בילגרייער רב. ובקבלת שלום, כאשר עמדו העולם בשורה, וכבר היה נודע להרבי מבעלץ ז"ל, שרוב הבחורים שבאו לכבודו, היו בחורים מצעירי אגודת ישראל, — וגם בחור מופלג בתורה שהיה אז הפרעזידענט מהצעירים היה בתוך הבאים, — וכאשר הגיע לנתינת שלום, ואמרו להרבי שהוא הפרעזידענט, התחיל הרבי מבעלץ להרחיב הדיבור, אודות הנהגת הצעירים בוינא, — ואני שעמדתי אחר הבחור הנזכר, שמעתי הכל מפיו"ק של הרבי מבעלץ ז"ל.

ראשית התחיל להקשות, ששמע שקורין שם צייטונגען, וגם ששוחקין שם שאך וכיו"ב ועוד חטאים, — כי לא היו חסרים אנשים שהוציאו לע"ז על הצעירים, הבחור אמר לו אחר כל הקושיות שהכל עומד תחת השגחת הרה"ג ר' יוסף בויגארטן ז"ל, שהיה מפורסם לקנאי, — כיון ששמע זאת

הרבי, לא הקשה עוד, ואמר בזה"ל רבי יוסף איז טאקע אן עהרליכער.

או בשבת ק' היה החוס גדול, ובשלוש סעודות כאשר דחקו העולם לקרב לראות ולשמוע מה מהרבי, — נטל הרבי את הגארטעל שלו, ודחה האנשים אשר היו קרובים אליו, ואמר צום באַרג סיני האט מען זיך אויך נישט גיטארט צוא נאהנט שטיפען, לא שמעתי דברים הללו מפיו"ק, רק אנשים שהיו קרובים אליו, סיפרו לי דברים האלו ששמעו, והוא פלאי.

ואמרתי להעלות כאן מעשה אשר ממנו יכולין ללמוד, האיד לקרב את הרחוקים, — כאשר נסענו אז תורה ממרינבאד, לווינה, והיו לנו וואגאן מיוחד, שם התפלל העולם עם הטליתים ותפילין כמובן, — כאשר עברנו דרך סלאוואקאי, בא אל הרטעין יהודי אחד, אשר דר במחוזות האלו, — וצעק עלינו, שאנו עושין חילול השם, לילך עם טליתים ותפילין, והעם רואין זאת בהחלונות, — ואל יהודי הלזה, דברו איזהו מאנשי שלומי חסידי בעלז בנחת, ודברו אל לבבו, שעיקר חיות האדם הוא להיות מאמין ולשמור מצות ה', — וכל כך נכנסו הדברים ללבבו שהתחיל לבכות, — ואח"כ אמר לי, שרוצה לשלוח את בנו לווינא להיות עמנו, מזה יכולין לראות עד היכן הדבר מגיע, שיכולין לקרב הרבה נפשות הנדחות.

פעם אחת בווינה בימי החול, הייתי בתוך המקוה, ובא למטה הרבינו הקדוש מסטראפקאו ז"ל, לא ידעתי, כי אז לא היה מן הכבוד להיות עם רבי מפורסם כזה ביחד במקוה, — ושם שאל אותי, ווער ביסט דוא, אמרתי לו אני מילידי באדען הסמוך לווינא, אולם נתגדלתי בווינא, שאל אותי ווייז

דרייסט דוא דיק, אמרתי לו לרוב אני לומד באולם **צעיר** אגודת ישראל, שאל עוד הרבי, דאָרט שפילט מען דאָך שאָך, אין מען לעסט צייטונג, אמרתי להרבי אמת הדבר, אבל זה עושין רק הבחורים, אשר רוב היום עוסקים במלאכה, ובליילה טוב יותר שישחקו בשאָך, ולהיות באולם הצעירים, מליך למקומות אחרים בקאפעהיזער בעיר הגדולה ווינה, — וגם המה שומעין לרוב השיעורים, אולם מעט זמן המה שוחקים בשאָך, — אמר הרבי אם כן טוב הדבר.

אחר כך גודע לי, שהוא הרבי מסטראפקאוו, — אמר לי שבא לווינא אודות מחלתו **על** עינים, וישאר עד אחר הפסח, — אמרתי להרבי שאבוא לבקרו, וכן עשיתי כלילה ראשונה אחר הסדר הלכתי אליו באישון לילה, לשמוע ולראות הנהגתו בסדר, אולם באתי כבר אחר הסדר, ואז דיבר עמי זמן מה, ולפי ערכי היה אז כבר כבן שמונים שנה.

ואחר איזהו שנים, כאשר נסעתי דרך עיר קאשוו, גודע לי שהרבי דר קרוב למסילת הברזל, — ומאחר שהוצרכתי לשהות שם זמן מה, אמרתי לקבל פניו, — והי' זאת בבוקר קודם תפילת שחרית, ומאחר שבאתי מווינא נתן לי הגבאי רשות לילך אל הקודש, — ולא דיבר הרבה לפני תפילת שחרית, וכאשר בא הגבאי והניח הטלית על השולחן, הפסיק מלדבר.

לפני כערך מ' שנה, בא לווינא תלמיד חכם מופלג הצנע לכת, הרב הגאון ר' פנחס ברייער ז"ל, בתחילת בואו חייו צער, ואח"כ **על** ידי מקרה נחלה אחד מהדיינים, והשתדל **אבי מורי** ז"ל אצל הגאון ר' ישעי' פירסט ז"ל הרב דשיפשיל, שיקבלו את הר' פנחס הנ"ל למורה הוראה, וכן עשה והיה מאז דיין בקהל שיפשול.

הרה"צ ר' פנחס הנ"ל התעכב כמעט רוב היום בבית המדרש דשם, שבאו אליו עם שאלות שונות, הוא למד שם מעומד (כן נהג כל ימי חייו) אולם קולו לא נשמע, רק ממה שהיה דרכו להוליך אצבעו משורה לשורה, היה יכולין לראות שאינו יושב בטל.

והגם שישבתי שם בבית המדרש הרבה שנים עמו, בכל זה מעולם לא הלכתי אליו לשאול איזהו דבר, הגם שידעתי שלא שנא אותי, ומעולם לא שמעתי שהוא יתחיל לדבר, רק כששאלו אותו השיב.

מראש חודש אלול עד אחר יום הכיפורים, גם בביתו לא דיבר רק הנחוק, ובעשרת ימי תשובה יושב בתענית, ובכל השנה יום יום הלך למקוה, ותמיד חשבתי, איש כזה, שמקדיש כל ימיו להורה, ומתנהג בקדושה יתירא כמותו, צריך שיהי' לו גילוי אליהו לפחות.

בסוף ימיו כבר הי' סמוך לבן שבעים שנה, בא אליו איש מעירו עיר באניהאד איש חלוש מאוד שמו ר' צבי קאהן ז"ל, ושמעתי אז, שר' פנחס עוסק עם הר' צבי קאהן הנ"ל בנסתרות, ושמעתי דברים נפלאים כמעשה בעל שם טוב זי"ע, — אולם מי יוכל להאמין זאת בימים האלו, שאין חזון נפרץ, ובפרט שר' פנחס ז"ל היה מתנהג עצמו בכל דרכיו כאשכנזי, — אבל בכל זאת, דבר אחד היה ברור לי, שר' פנחס ז"ל האשכנזי הלזה, נתן קוויטעל בערב יום הכיפורים לר' צבי קאהן הנ"ל, זאת הי' אמת לאמיתו, את ר' צבי קאהן הנ"ל ראיתי רק שני פעמים.

על ר' צבי קאהן ז"ל גברה החולי, הי' מונח בבית החולים בעיר פרעסבורג, ולא ארכו הימים ונפטר שם בבית החולים, ואיש לא ידע מי הוא, וקברו אותו ככל העניים הבאים שאין להם גואל.

פעם אחת בבוקר, אחר תפילת שחרית בא אלי הרה"צ ר' פנחס זצ"ל למקום שעמדתי בבית המדרש [זאת הי' פעם

ראשון שהתחיל לדבר עמי מובן שנפל עלי חרדה] ואמר לי, שמבקש ממני שאכתוב מצבה אחת, ומפיו קרא אלי ואני כתבתי, הלשון הזה אני זוכר אות באות, — פה נטמן, אחד המיוחד בין הצדיקים הנסתרים, ר' צבי קאהן, ואח"כ ג' שורות על השם צבי, הלשון אין אני זוכר עוד, מדוע בא אלי לא הבנתי, הלא הוא בעצמו היה יכול לכתוב המצבה, אם גם לא היה כותב באותיות מרובעות, כי העושה את המצבות בעיר פרעסבורג הי' תלמיד חכם מפורסם, וברור לי שרצה להודיעני בסוף ימיו, שבאמת יש לו עסק בנסתרות, והרגיש במה שהשכתי אידותיו כל ימי.

כאשר שלח הר' פנחס ברייער הנ"ל, את לשון המצבה לעיר פרעסבורג, ובא לשון המצבה ליד הגאון הגדול רבי דוד וועסעלי ז"ל, שהוא היה המבקר בענינים אלה, שלא יכתוב כל אחי ואחד תוארים על המצבות כפי רצונו, — אמר שאינו נותן רשות לכתוב זאת, — העושה את המצבות הודיע מזה את הרה"צ ר' פנחס ז"ל, או שלח הר' פנחס את בנו בגלל הדבר הזה לפרעסבורג, ואמר על ידו, שהוא ערב על כל אות ואות שהוא אמת לאמיתו.

הגאון הר' דוד וועסעלי ז"ל, ששמע מצדקתו של הר' פנחס, צוה לעשות כרצונו, ואמר שמצער את עצמו מאוד, שלא זכה להכיר את הנסתר הלזה.

הדבר הי' ידוע שר' פנחס הנ"ל כמעט בכל ליל פסח באמרו נשמת היה לו התפשטות הגשמיות, ובני ביתו לא ידעו מגדולתו, ורצו לקראו בכל פעם רופאים להקיצו, אולם הוא היה אז בעולמות העליונים, והסתיר דרכיו זי"ע.

שם בעיר ווינא נתגלה בעל תשובה אחד שמו ר' משה פארגעס ז"ל, מלפנים היה רעדאקטור בעתון אחד, ואחר כך

נעשה בעל תשובה וכעל מדריגה, וזאת שמעתי מפי מורי הגאון האמיתי ר' פישל אריק ז"ל שהיה לו נשמה גבוהה, כלפני כמה מאות שנה, (כמדומה שאמר כלפני חמש מאות שנה) לכן אמרתי, לכתוב ממנו מעשים נוראים שראיתי אצלו, ואחר איזהו שברעות לפטירתו אמר מורי ז"ל שלא הסיח דעתו ממנו לא ביום ולא בלילה.

זוכר אני קרוב לחמשים שנה, עשה מסיבה באולם גדול בהאטעל נויארק בווינא, אולם לא באו רק איזהו אנשים, ואני הייתי אז ילד לפני הבר מצוה והלכתי לשמוע את דבריו, ומאז עד יום אחרון שלו הייתי מחסידיו.

מעולם לא עשה אצלו רושם, אם באו מעט או הרבה אנשים לשמוע את דבריו, שהיה מדבר מלב עמוק, — רוב עבודתו היה להציל ילדים מבתי יתומים נכדים, ומבתי נכרים, כאשר שמע שיש ילד שמגדלים בבית עכו"ם, מסר נפשו להוציאו משם, ולהכניסו תחת כנפי השכינה, והרבה פעמים רדפו אחריו הפאליס, אולם כאשר דיבר עמהם, ראו שהוא אינו גזול נפשית, רק רצונו שיתגדלו יהודים בבתי יהודים.

כששמע שנולד בן זכר, ואין האב רוצה למול אותו, או שאין כפי יכולתו לשכור מוהל, הוא בא עם עשרת אנשים וכל טוב בידו מובן עם מוהל, והכניסו את הבן בבריתו של אברהם אבינו.

ביום א' קיבל רשיון מהמעיאר דווינא לעשות [זאמעלטאג], והיינו שיקבצו מעות ברחובות בכל העיר, והקהלה עזר לה ועל ידי מעות שנתקבצו ביום זה, הי' באפשר לקנות בית יתומים בעיר כאדען הסמוך לווינא, ואז הי' אפשר לו להציל יותר ילדים, אני בעצמי הכרתי ילדים כאלו, שנעשו אחר כך תלמידי חכמים מופלגים.

בכל מצוה ובכל ברכה שעשה הלך מקודם אנה ואנה להתכונן בה, — הרבה פעמים ראיתיו, בהדלקת נר חנוכה, אז הי' לו דביקה ביותר, ושמעתי בענין זה ממנו מעשה פלאי — בימי

המלחמה העולמית הראשונה, היה בעיר בודאפעסט, וכאשר קרבו ימי חנוכה לא היה לו שמן זית להדלקת נר חנוכה, ובאשר שהיה מקפיד על זה מאד, היה לו מזה צער גדול, כלילה אחת לפני חנוכה היה לו חלום, שבתנות אחת במרתף, נמצא חבית אחת מלא עם שמן זית.

בבוקר הלך להחנות, ואמר לו שרוצה לקנות שמן זית, — בעל החנות שחק ממנו, מאין יקח כעת בימי המלחמה שמן זית, אולם הר' משה הנ"ל טען, שיש לו חבית של שמן זית במרתף.

והלך עמו למרתף, וראה שם חבית מלא עם שמן זית, [בדאי קנה החנות מאיש אחר ולא ידע מזה] הר' משה פארגעס דל שילם עבור השמן זית, הלך בשוקי בודאפעסט בשמחה ופירסם, שכל מי שרוצה להדליק עם שמן זית, יכול לקבל שמן בלי תשלומין.

בסוף ימיו היה עבודתו לקבץ שמות, בלי שישלמו לו ולקוברים, פעם אחת פיזר הרוח מעגלה השמות, וצוה לו מורי הגאון ר' פישל אריק ז"ל, לילך ולסייע לו לקבצם.

בסוף ימיו היה מסגף עצמו בתעניתים, פעם אחת כליל ששי בא באישון לילה עם יתום אחד לאולם הצעירים, והי' אז עוד שרוי בתענית, מן הסתם לא היה לו פנאי לטעום מקודם, אולם גם אז לא היה לו מלה לטבול בו הפת, — ולא רצה לאכול, הפציתי בו, והראתי לו חגמרא במס' ברכות (מ.) לית דין צריך כושש, — אולם הוא כח בתעניתו, רק נתן להיתום לאכול.

פעם אחת ראיתו שהיה עומד לפני בית הכנסת שיפשוול לקבץ מעות, — ואז עמד במקום שעמדו העניים מן השוק, ובא בעל צדקה גדול שהייתי מכירו שנתן תמיד בלב שלם שמו, ר' משה דוב שטיינהאף ז"ל, ואמר לו, ר' משה עס פאסט נישט פיר זייע היר צוא שטעקן נאך געלד, ולא נתן לו מפני צערו — ענה לו הר' משה פארגעס בלשון נחת, „זייע האבען ניכט

דיע זכיה צוא געבען פיר איינער זאלכען גראסע מצוה מעולם
לא כעס אם לא נתנו לו.

על חמשה עשר בשבט היה רגיל לשלוח פירות, לשלשה
גדולי ישראל ראשית שלח להגאון ר' יוסף צבי דושינסקי ז"ל
שהיה בסוף ימיו רב בירושלים עה"ק, כי את הגאון הלזה הי'
מחשיב לרבו, ושלח למורי הגאון ר' פישל אריק ז"ל, וכן
להגאון ר' ישעי' פירסט ז"ל, פעם אחת עשה החבילות בבית
אבי מורי ז"ל, וכשגמר כל החבילות, הניח על השולחן פרי
מהודר, ואמר שנתן זאת בעבור שהוא בית שלומדין בו תורת,
זכינו איזהו פעמים שבא לאמי מורתי ע"ה עם תרנולות,
לבשל עבורי על שבת הק', ולא בא יחירי רק עם אחד מהיתומים
שלו.

כשנפטר הר' יחיאל אראנאוויטש ז"ל [אשר ממנו ג"כ
ראוי לכתוב], בהלוי' אחז אותי בכל הדרך, כי כבר הי' חלוש
מאד מחסיגופים, והלך אז בלי מנעלים, רק קשר סמרטוטין על
רגליו, ואז הי' הקור גדול, והתהיל השלג לירד, (בי"א אדר)
אמרתי לו, ר' משה ווייץ מייט איהר אין אזא קעלט אהבע שיד,
ולא ענה על זה, רק ביקש ממני מאחר שאי אפשר לו ליסע
לבית החיים להקבורה, שאבקש עבורו מחילה, כשמניחין ארונו של
ר' יחיאל למטה.

ולא ארכו הימים, רק איזה שבועות אחר זה, בטי' ניסן
יצאה נשמתו במי המקוה פתאום, — וכבוד גדול עשו לו
במותו, ולא נראו עולם כזה בהלויות ווייץ, ואחר שסגרו בכר
הארון בא אצל הארון מורי הגאון ר' פישל אריק ז"ל, וראיתי
שרצו לפתח כסא הארון ופתחתיו אני, ומורי הניח פניו כמעט
על פניו של ר' משה ע"ה זמן מה, ואח"כ סגרו את הארון
לעולם, לא זכה להכנות, אבל מסירת נפשו היתומים ומה
זכרונותיו.

הגאון העצום ר' יוסף ראזען ז"ל הנודע בשם "ראגאטשאווער גאון" בא לווינא בסוף ימיו אורות מחלתו — וכאשר נודע זאת לנו, דפסנו קול קורא, שרבן של כל בני הגולה יבא בערב לווינא, ושיבואו ליתן כבוד לתורה, — היו איזהו בתי מסיבות שהי' להם טענה, היתכן בהורים פוסקים מי הוא רבן של כל בני הגולה, — וצו להשמש לסלק את הקול קורות האל, — ובליילה כשהיינו על מסילת הברזל ובא הטריק, אילם הגאון הנ"ל לא בא, — אבל בא יהודי אחד ואמר לנו בשם הגאון הנ"ל, שבבורשה היו בהמסילה איזהו אלפים יהודים, ולא הניחו אותו ליסע בשום אופן, רק שילין לינה אחת בוורשא.

אחר זה הלכנו לדפוס קול קורא אחר, ובו הי' נדפס, שלא בא אתמול **מסעם** הנ"ל, וזה עשה קצת רושם, ובאו אז יותר אנשים כמאתמול, — וכאשר בא הגאון העצום, צורתו הנורא עשה רושם גדול על כל מי שראה אותו, תואר פניו היה נורא מאוד.

ומהמסילת הברזל נסע תיכף להסאנאטאריום אויערס-בערג, ושם התחילה הרופאים לעסוק ברפואות, ועל ידי זה התחיל להרגיש יסורים נוראים, — ובכה מחמת היסורים, ואמר שהרופאים הורגים אותו, — הרכנית שלו אמרה לי איזהו פעמים, לילך לפנים ולהקשות קושיות, שאמרה רק על ידי תורה, אפשר להקל לו מהיסורים, — אולם אני לא הקשתי את הגאון הלזה שום דבר, כי גאונותו לא הי' לפי דור שלנו, — בא אליו הרב הבערמאן ז"ל, שהיה תלמיד חכם מופלג, והגאון רבי מאיר אריק ז"ל אמר עליו שיש לו שכל הישר בלימוד, — ואמר לפני הגאון הנ"ל איזהו חידוש, וכאשר הרחיב בפלפול, אמר לו הראגעטשאווער גאון, וואס רעדט איהר בדחנות, — מזה יכולין לראות שמוחו לא סבל דור שלנו, ולא בחנם אנו רואין, שבכל ספריו לא הביא האחרונים, ומשמש תמיד רק עם הראשונים.

שמעתי, כאשר מתה עליו אשתו הראשונה, והביאו אותה לקבורה, הוא עמד מן הצד ראשו סמוך על אחד מן המצבות דשם, וכאשר כבר עשו צורת הקבר, אמרו לו להגאון הלזה שצריכין לומר קדיש, כי לא היו לו בן זכר, אמר, אזוי זיע איז נעביך גישטאָרבען... כל כך היה מתשבותיו טרודין בתורה.

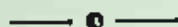
היסורים גברו עליו מיום ליום, ויצאת נשמתו הטהורה ביום ה' לפני פורים, — ותיכף אחר כך הובילו את גופו הטהור לאולם צעירי אגודת ישראל, — וטרם שהוליקו את גופו הטהור מבית החולים, לקחו כל החפצים שלו כמובן, ואז שאלתי מהרבנית, שחתן לי לזכרון את התפילין ואת המקל של הגאון האדיר הלזה, — ונתנם לי תיכף, התפילין גתתי להב' העלוי ר' אלטר פוקס ז"ל, שנעשה אחר כך ממלא מקומו, כי ידעתי שהוא היה משמשו יותר ממני, ואת המקל... אודות זה יש לכתוב הרבה, שאחר נטלו ממני, שלא כדין, והוא כעת כאן במדינה ואינם רוצים להחזיר לי.

שם באולם הצעירים עשו הטהרה, וזכיתי אני עם בחור אחד לאחוז בעת ששפכו עליו הט' קבין, ואח"כ הניחו את גופו הטהור לארון מיוחד, שבו מניחין הנפטרים שמוליכין למדינות אחרות.

כערב שבת ק' בבוקר באו מהשלטון לסגור את הארון בגושפנקי דפרזלא, [ועושין זאת שלא יבריחו את המכס להניח דבר מה בתוך הארון] ואז היו צריכין לקשור את גופו הטהור בחבלים, שהיו מוכנים כבר בהארון, כדי שלא יתנדנד גופו מטורח הדרך ומהטלטול בעת הנסיעה, וזאת עשיתי בעצמי, שלא רציתי שהערלים יגעו בו, ואחר כך חתמו את הארון.

והגאון הלזה היה מונח באולם הצעירים בכל השבת ק', והיה אז לפלאי, כי הילדים שחקו אז באותו השבת, כמו בכל שבתות השנה, ולא היה ניכר אצלם שום פחד, כדרך שמפחדים

מנפטר, ובאו הרבה אנשים ועמדו לפני הארון ואמרו גוט שבת, ובהספדו אמרו, שאילו היה חי לפני הרבה מאות שנים היה גם כן נחשב לגאון.

וכתבתי כאן בחלק ראשון, רק מקצת ממה שראיתי אצל גדולי ישראל, וממה שרשום אצלי, ואם יחייני ד' אז אקוה לדפוס יותר עם כל חלק וחלק זכותם יגן עלינו.

ושלשה ענינים נחוצים ממדינה זו, אמרתי להוסיף בחיבור הנוכחי. —

בעת המלחמה השניה בעת הזעם על עם ישראל כפרט, פעם אחת בערב **שבת** ק' הלכתי כאן בניו יורק לאגה"ר, מדוע הלכתי שם אין אני זוכר, כי אני במדינה זו כבר קרוב לשלשים שנה, ולא הייתי שם כפי זכרוני רק **ב'** פעמים, רק העיקר שהרגליים הוליכו אותי שמה, וכאשר כבר גמרתי הענין שלי, קרא אותי המנהל חזרה ואמר לי, שזה זמן מה שמונת על שולחנו טעלעגראם אחת — ואינו יודע מי המה ששלחו את הטעלעגראם, ובכלל אינו יודע מה לעשות, כאשר ראיתי את הטעלעגראם נפל עלי פחד ומורא — ששם היה כתוב לא פחות ולא יותר: —

שישנם על הטרעין אלף ושלוש מאות נפשות, ואפשר להצילם עם מעות פדיון, שהמה על הדרך לאוישוויטץ (לכבשון האש) ועל הטעלעגראם חתמו הרבינו הקדוש הר' יואל טייטלבוים הרבי מסאטמאר שליט"א, והדיין מבודאפעסט, כי גם המה היו על אותו הטרעין — הטעלעגראם נשלח

ממדינת שווייטץ על ידי שלוחים — אמרתי לו, האין לא ירא לנפשו, להניח טעלעגראם כזה על שולחנו, הלא הוא פיקוח נפש בכל רגע ורגע, ומי יודע אם יש עדיין מי להציל. —

בקשתי מהמנהל ליתן לי את הטעלעגראם — ונתן לי רק בתנאי כפול, להביאו לידו ביום ב' הבע"ל, וזאת הבטחתי לו.

הלכתי מיד בקבלת שבת לאולם הצעירים, והראתי את הטעלעגראם לשלשה אברכים, אשר השתדלו בענין הצלת ישראל, המה עשו מה שעשו, ושלחו מיד המעות, וכפי מה ששמעתי שלחו יותר ממאה אלפים דולאר לפדותם, והמעות בא עוד במועדו, וניצלו על ידי זה הנפשות הללו, יחד עם הרבינו הקדוש מאטמאר שליט"א.

ביום ב' בשבועה הבא, כאשר באתי לאגוה"ר, והחזרתי לו את הטעלעגראם, אמרתי לו שכבר שלחו לפי מה ששמעתי, כערך מאה אלפים דולאר, אולם מי יודע אם המעות יבוא עוד בזמן שאפשר להציל — כאשר שמע זאת, נפל המנהל הלזה עלי בקול רם ובכעס ואמר, מי נתן לי רשות לעשות זאת, המעות הייתי צריך להביא לידו, והוא ישלח אותם, כי מאחר שהטעלעגראם בא לידו, הוא הבעל בית על ענין זה, אמרתי לו, ראשית אני בעצמי לא שלחתי מאומה — והשנית, וכי אינו יודע שענין זה הוא פיקוח נפש בכל רגע ורגע, ומצוה לחלל עליו את השבת — ואם אני לא הייתי בא בערב שבת לכאן, הטעלעגראם הי' מונח על שולחן הזה היום גם כן — ולא היה בשום אופן אפשר לפייסו — והלכתי לי, כי ראיתי שאין להם שום הרגש עד היכן הדבר מגיע.

בימים האלו הייתי בצוותא חדא. על ימי הסוכות בהאטעל אחת באחד ההרים, עם מוריניו רבי יעקב ראָזענהיים שליט"א, ולמדנו שם ביחד שיעור, והייתי אז קרוב אליו מאוד — ואז בלילה אחת, כמדומה שזאת הי' בליל הושענה רבה — הלכנו יחד בהגן דשם ואין איש עמנו, סיפר לי הר' יעקב ג"י בדרך סוד, שנודע לו לפני איזהו ימים ששורפים את היהודים ביוראָפּ בפּוילען ובמדינות אחרות, וראה נתיבה אחת של בורית שקורין זייף, שעשו מגופן של הקדושים, — וגזרו עליו שלא לגלות זאת לשום אדם, וגזר עלי הר' יעקב ראָזענהיים שליט"א שלא לגלות זאת גם כן, וכיראי על הר' יעקב הַבֵּיִל אין שום אשמה, אבל אי אפשר להבין מדוע עשו סוד מזה, כי באמת לא ידעו מזה וגם בהעתונים של היהודים לא נזכר מזה מאומה בימים ההמה — ועתידין ליתן על זה את הדין — כי אולי היה אפשר להציל מה — אם היו יודעים מזה.

— 6 —

עוד ענין אחד אמרתי להזכיר, שזה יותר מעשרים שנה שאני משתדל שילמדו שיעור „עמוד יומי“ במקום שיעור העולמי דף היומי, כי ראיתי שאי אפשר ללמוד ברבים שיעור דף היומי, והרבה בני תורה עוררו אותי, מדוע אני שותק בענין זה — מאחר שכבר ישנם בידי זה זמן רב הסכמות בכתב מהרבינו הגאון הקדוש הרבי ר' אברהם מרדכי אלטר ז"ל הרבי מגור וממוריניו רב יעקב ראָזענהיים ז"ל ששניהם היו ראשי האגודה, שהמה היו המיסדים.

ובפרט עוררינו על זה בימים אלו, ידידי הרב הגאון ר' אברהם יעקב טייטלבוים שליט"א רב מפורסם בקיגארדן שהוא היה מן המתחילין ללמוד שיעור דף היומי ברבים,

לְהַחֲזִיק בְּכֵן עַל הַיָּדָיו.

לְהַחֲזִיק בְּכֵן עַל הַיָּדָיו — וְהָיָה מִלְּפָנֶיךָ
עֲשֵׂה — וְהָיָה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה "לְהַחֲזִיק בְּכֵן" עַל הַיָּדָיו
לְהַחֲזִיק בְּכֵן עַל הַיָּדָיו — וְהָיָה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה
עֲשֵׂה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה עֲשֵׂה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה
מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה עֲשֵׂה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה — וְהָיָה מִלְּפָנֶיךָ
עֲשֵׂה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה מִלְּפָנֶיךָ עֲשֵׂה — וְהָיָה מִלְּפָנֶיךָ

סגולות

סאיש אלקים וכישראל גדול שמו
הרב הגאון הגדול והמקובל
החסיד המפורסם קדוש יאמר לו

כמו"ה חיים יוסף דוד אזולאי זצוק"ל

מצאתי כתוב בספר רב ומקובל מי שאומר פ' אלו יוצא מכל צרה :

יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנה. רומה על השמים אלקים על כל הארץ כבודך :

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתעשה למען רחמיך ובזכות פסוקים אלו ושמות הקדש אשר בהם ושמות הקדש הרמזים והמצורפים בהם תרחם עלינו ותצילנו מכל צרה ותרצנו ברחמיך הרבים אנו"י :

מצאתי כתוב בספר קדמון כ"י טוב לומר בכל יום פסוקים אלו שתחלתם אותי" חכמה ויועיל לפתיח' הלב :

תלקי ה' אמרתי לשמור דברך. כלתה לישועתך נפשי לדברך יחלתי. מה אהבתי תורתך כל היום היא שיתתי. ודודי ה' דרכיך ואצרנה עקב : ואח"כ יאמר

שיר השירים אשר לשלמה. ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. לריח שמניך טובים שמן תורך שמך עלמך אהבוך :

מצאתי כתוב לשמירה יאמר אחר תפלה פסוקים אלו שסימנם לישועתך יכוין בשמות הקדש באופן זה.

לישועתך קויתי ה'. לישועתך ה' קויתי. קויתי לישועתך ה'. קויתי ה' לישועתך. ה' קויתי לישועתך. ה' לישועתך.

קויתי. ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך ובנחה יאמר שוכה ה' רבבות אלפי ישראל :

יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך ויחנוך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ויכוין בשמחת הקדש היוצאים מהם בחילופי א"ב

אנקת"ם בפת"ם בפפוי"ם דיונסוי"ם

הנה אל ישועתי אבטה ולא אפחד. כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה:

— 6 —

עוד מצאתי כתוב בספר כתיבת יד האי מאן דבעי למצלח בעסקי בכל דוכתא דהוא אויל לימא בצפרא תלת זמני מזמור זה קודם צאת השמש ויתחיל ויאמר

למנצח בנגינות מזמור לדוד. בקראי ענני אלקי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפלתי. בני איש עד מה כבודי לכלמה תאהבון ריק תבקשו כוז סלה. ודעו כי הפלת ה' חסיד לו ה' ישמע בקראי אליו. רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. זכחו זבחי צדק ובטחו אל ה'. רבים אומרים מי יראינו טוב נסה עלינו אור פניך ה'. נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו. בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה ה' לבדך לבטח תושבני:

ובתר הכי יאמר

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו למען שמך הגדול היוצא מהמזמור הזה שהתפללתי אליך תשמע לקול שועי ולתפלתי כשם ששמעת לקול מי שהתפלל אותם בן יהי רצון אמן:

— • —

קבלה מרכינו יהודה תחסיד ויל' שכל האומר ג' פסוקים שסימנם אב"י ביושר ולמפרע בכל יום ניצל מכל צרה. אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה. סלה תסובבני פלט רני תצרני מצר לי סתר אתה. בטחו בה' עדי עד

כי ביה ה' צור עולמים. עולמים צור ה' ביה כי עדי בה' בטחו. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. בשלום עמו את יברך ה' יתן לעמו עוז ה'.

מצאתי כתוב מכתב יד מהרת"ו ז"ל ממש. לחן יאמר פסוק ונה מצא חן בעיני ה' ויכוין בצידוף ואע נצב הנח מיני ה' הצדיק ויועיל בעזרתו יתברך:

מצאתי כתוב כל האומר פסוק ויסעו ויהי חתת "אלקים על הערים אשר "סביבותיהם ולא רד"פו אחרי בני יעקב י"ג פעמים ניצול מכל רע ויכוין בשם אספי:

מצאתי כתוב האומר זה ג"פ בכל יום ניצול מכל צרה. יה ה' אהיה אשר אהיה שדי צבאות עמנו משגב לנו אלקי יעקב סלה:

יה ה' אהיה אשר אהיה שדי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יה ה' אהיה אשר אהיה שדי צבאות חושיעה המלך יעגנו ביום קראנו:

קבלתי שכל האומר פסוק ויהי כנסוע הארון וגו' בכל יום ומכוין בסדר הזה לא יונק כל היום אף שיהיה במקום סכנה:

ובה	ורק	יו	ינש	דינ	אה	באי
ינא	ימו	היא	דסנ	מנח	מבו	בלש
הסר	אשמ	ופי	ווא	פזה	רהה	הפר
יען	מהה	הצב	ימי	נבי	שיר	תיאל

לאריכת ימים טוב לומר בכל יום פסוקים אלו
עין הים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. זרכיה דרכי נועם
וכל גתיבותיה שלום. מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק

ונשגב:

ואח"כ יאמר תפלה זו.

יהי רצון מלפניך יהו"ה אלקינו ואלקי אבותינו שתתמלא
רחמים עלינו ועשה למען אבותינו הקדושים אברהם איש
החסד יצחק נאור בגבורה יעקב כליל תפארת ותבטל מעלינו
כל גזירות קשות ורעות ובצל כנפך הסתירנו ונהיה כריאים בכל
אברינו וגידינו ותשמרנו מכל צרה ומכל פחד ומכל חולי ותצילנו
מכל מיני כישוף ומכלבול הדעת ואל ידוה לבנו ואל יחשכו
עינינו ונהיה מיושבים בדעתנו ותן בנו כה ובריאות לעבודתך
וליראתך ותאריך ימינו בטוב ושנותנו בנעימים ובכל אשר נפנה
נשכיל ובכל אשר נעשה נצליח אמן כ"ר:

יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך:

הראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו:

ואני ברוב חסדך כטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לך כי גמל

עלי:

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי
לישועה:

תפלה אחרת קצרה וטוב לומר בכל יום וצלותא בתדירא ואז
מצלת:

שפתי ספרתי ותענני ה' אלקי אלקי ישראל מלך מלכי המלכים
והאדוני האדונים תנני ושמע תפלתי ה' ושועתי האזינה
אל דמעתי אל תחרש כי אתה מקשיב לקול שיחות בפי אדבר
ושומע קול תפלה אתה הוא מעולם ברוך שומע תפלה:

לבחור ירא ה' שרוצה שתזדמן לו כלה הגונה יתפלל
בכונה תפלה זו

רבש"ע בחסדך יצרת עולמך ובראת אדם ועשית לו עזר
וציונתו לישא אשה ולהוליד בנים והחמירו עבדיך רז"ל
שלא לאחר מצוה זו. ויען חיי האדם בעוה"ז ובעוה"ב תלויים
כמעט באשה. ובעוה"ר אין עוד נביא ולא בעלי רוה"ק לדעת
איזו ראויה כדי לקיים מצותיך. לכן בלב נשבר באתי להפיל
תחינתי לפניך אב הרחמן ויהרמ"י או"א שתתמלא רחמים עלי
ותזמין לי בת זוג נאה יראת ה' ובעל' מדות טובות ובעלת
מז"ט וטוב' שכל ומוצלחת ומכורכת כי בזה אוכל לעבור עבודת
הק' בלי טרדה. והיה הנערה אשר ידברו לי עליה והיא ראויה
ויש לה יראת ה' ומדות טובות ומז"ט והוגנת לי ברחמך הרבים
תהון עלי ותטה לבי לגמור הדבר באופן שאוכל לקיים מצותיך
וטוב לי בעוה"ז ובעוה"ב אל מלא רחמים "רחום" חנון "שומר
"תומך" מציל "ישר" "פודה" (יכוין שם רחש תמי"ב) עזרני
עד"כש עשה למען שמך כו' חנני ועוני ושמע תפילתי (יכוין בשם
ארארתא) כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך שומע תפלה
(יכוין אונ"ק אדבונ"ה) יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי להצ"ו:

כשנכנסה האשה בחדש ג' לעיבורה:

לך ה' הגדולה והגבורה והת"ת והנצח וההוד כי כ"ל בשמים
ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש:

רבש"ע בלב נשבר ונדכא אני מתפלל לפני כסא רחמיק והגם
שידעתי שאיני כדאי כלל שמתי רחמיק לנגד עיני
כי רחום אתה ובכן יהר"מ יהר"ה או"א שתתמלא רחמים על
כל עוברות עמך ישראל ובפרט על אשתי (פכ"ב) ותקל מעליה

צער העבור ועשה למען רחמין שיתקיים העובר בבריאות ויגמר לטובה בכל אבריו וגידיו והכל מהזקן ולא תפיל אשתי למען רחמי' המרוכבים בשמך הקדוש אחד וימלאו ימיה ללדת ולא תתיה משכלה **כי** כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועי' תצמיח כי"ר:

כשנכנסה לחדש ט' לעיבורה יאמר

יהי רצון מלפניך יהו"ה אלקינו ואלקי אבותינו שתרהם על כל **עבודות היולדות כעמך ישראל ובפרט על אשתי פכ"פ** ובעת לדתה תקל **מעליה צער הלידה ותלד בנקל בלי שום צער** בטרם יבא חבל לה והמליטה **עוברה לחי"ט ולשלום בשעה טובה ומזל טוב לנו ולולד ולא יארע לה ולא לולד שום צער ושום נזק ושום מקרה רע ח"ו אל מלא רחמים יהמו נא רחמין על אשתי הנ' ותצילה מכל כאב וטירוף ובהלה ותצא השליא בזמנה ותהי' בריאה וטובה לעבודתך לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוזה ובשם ארזארימא תשמע תפלותינו ותענה עתירתנו כי רחום אתה ושומע תפלת כל פה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צ"ו:**

[illegible]

ל' טו, טז, טז, טז

לְלִי אֶתְּנָה וְלִי אֶתְּנָה

ה'תש"א

0.5 ରୁ 1.0

שיר	אלהים יתנו ויברכנו יאמר פניו
מור	לדעת בארץ דרך בכל גוים
רמז	יודוך עמים אלהים יודוך עמיסאם
נ	ישמחו וירננו לאלהים כי תשפט עמים מישור
נני	יודוך עמים אלהים יודוך עמיסלם
צחב	אז נחנה נקלה נרכנו אלהים
למלך	יברכנו אלהים ויראנו אותך כל

စတုရ, ၁၈, ၂၄, ၃၆

[illegible]

סדר תפלת הדרך

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתוליכנו לשלום
ותצמידנו לשלום, ותדריכנו לשלום, ותגיענו למחזה הפצנו
להיום ולשמחה ולשלום (ואט דעתו לחזור מיד אומר, ותחזירנו
לשלום) ותצילנו מכף כל אויב וארב ולסטים והיות רעות
בדרך, ובכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם, ותשלח
ברכה בכל מעשי ידינו ותתננו חן ולחסד ולרחמים בעיניך
ובעיני כל רואינו, ותשמע קול תחנונינו, כי אֵל שומע תפלה
ותחנון אתה: ברוך אתה ה' שומע תפלה:

(ג"פ) ויעקב הלך הדרך ויפגעו בו מלאכי אלקים: ויאמר
יעקב כאשר ראם מהגת אלקים זה ויקרא שם המקום ההוא
מחנים:

(ג"פ) ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם
ולא רדפו אחרי בני יעקב:

(ג"פ) לישועתך קויתי ה' וכו'.

(ג"פ) הנה אנכי שדה מלאך לפניך לשמרך בדרך והביאך
אל המקום אשר הכנתי:

(ג"פ) יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה'
פניו אליך וישם לך שלום:

יהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו:

לוח המפתחות

למצוא העניינים אשר באו ב**בזק** ראשון בספר שם משמעון
ובסי' אוצרות שם משמעון

ספר שם משמעון

סימן א — אב ואם לענין כבודם עמוד

- א. אי מחויב לכבד את אביו הגם שאינו עושה מעשה צמך טו
- ב. אי כופין על מצות כיבוד אב ואם הגם שמתן שכרה בצדה ית
- ג. אי האב יכול למחול על בזיונו גם כן וכן על הכאה יס
- ד. אי אביו צוה לעשות דבר אחרי מותו 'אמו האלמנה מצוה לו להיפך
- ה. אי אביו מקפיד שלא יאמר קדיש אחרי אמו לה
- ו. אי מחויב לפרנס את אביו מקודם שנותן צדקה לעניים כו
- ז. אי נדר האב ליתן לצדקה ומת אי היורשים מחויבים לשלם כט
- ח. אי שרי להחזיק את אביו או אמו לדיון לא
- ט. אי חייב הבן להקביל פני אביו כרגל לב
- י. אי רשאי לקרוא שם אביו הגם שמחפלו עליו בעת חליו לה
- יא. הטעם דמכה אביו ואמו בחנק ומקלל אביו ואמו בסקילה לו

סימן ב — אבני מובח

- א. כלי שרת אין יוצאין לחולין על ידי מעילה אי גם במזבח הדין כן לו
 - ב. איסור הגפת כרול, אי גם קודם שהוקדשו האבנים יס איסור לה
 - ג. אי יש שליחות בעכו"ם בעבודה זרה מ
 - ד. אי השתחויה להפקר אי יכול לאסור הגם דאין אדם אוסר דבר מה
- שאינו שלו

תקנ

עמוד

- ה. ישראל שמת והגית עבודה זרה ליורשים וכן לענין חמץ
ו. סותר על מנת לבנות, ומוחק שם הקדוש על מנת לתקן
ז. החילוק שבין קורע המעיל לקורע שאר בגדי כהונה
ח. כלים שנשתמשו להדיוט או לעבודה זרה אי יש מקום להתיר
להשתמש לגבוה
ט. האין בנו באבנים ובארזים את בית המקדש הא יש לחוש שהיו
מקום אשדות או דימוס לעבודה זרה

סימן ג — אוכלין שתחת המטה

- א. אוכלין שתחת המטה ואסורים אי הטעם משום שמא יפול לחוכו
דבר מזיק או משום רוח רעה
ב. אחרוג שתחת המטה אי יכול לצאת בו
ג. אי שרי לרחוץ נטילת ידים במים מגולים
ד. מים שלנו שהיו בבית של מת אי שרי לאפות בהם מצה
של מצוה
ה. שיטת תנא קמא ורבנן גמליאל לענין נחש אי מקיא
ו. יבמה שהיא קטלנית אי שרי לייבם משום שומר מצוה וכו'
ז. אי היה בעלה ראשון או שני חולה אי יש לה דין קטלנית

סימן ד — אין מעבירין על המצוות

- א. אי לבש תפילין של ראש קודם לשל יד
ב. אם טעה בראש חודש חנוכה והתחיל לקרות של חנוכה
ג. אי הא דאין מעבירין על המצוות הוא רק כשישנם לפניו ב' מצוות או גם במצוה אחת
ד. אי רואה מצוה ואינו עוסק בה, אי שייך גם כן אין מעבירין על המצוות
ה. אי הולך לעשות מצוה אי חשוב כמו שכבר עוסק בו
ו. אי עוסק רק במצוה דרבנן אי פסול לעשות מצוה דאורייתא
ז. מי שהיה חבוש בבית האסורים ונתנו לו רשות לצאת רק יום אחד בשנה, אי יכחור ביום הכיפורים, או יעשה מצוה ראשונה שבא לידו

עמוד

- ב. מי שהתחזרה סמוך למיתה אי נאמן, אף דמשים עצמו רשע קו
ג. אשה שהורית שזינתה אף דאינה נאמנת אבל מפסדת כתובתה קי
וכן איש שהודה שגול
ד. במי שעשה מעשה רשע, ואחר כך מתרץ דכורו, ואומר קיב
דלהסיר ממשול מאחרים עשה כן
ה. אי גב באומר שעבר איסור דרבנן, אינו נאמן, משום דאין קיד
אדם משום עצמו רשע
ו. בקושיא האך כהן גדול נאמן לומר שפיגל קטז
ז. החילוק בין כתב האזכרות שלא לשמן, ובין כשכתבן סתמא
וכן בקדשים ובגט קית
ח. בענין פלגין דיכורא קיט

סימן ט — אין מורידין מקדושת חמורה לקלה

- א. אי שרי לסופרים לכתוב גיטין על עורות מעובדים לספרי תורות קכב
ב. אי חסד אות אחת בספר תורה, אי עוד קדושת ספר תורה עלה קכג
ג. החילוק בין בגדי כהן גדול, ובגדי כהן הדיוט שבלו קכה
ד. בשיטת הט"ז דלהוריד מקדושת חמורה לקלה עדיף טפי מלגונזו קכט
ה. בענין קדושת משות שעבר, ובענין מעלין בקודש ולא מורידין קלב
ו. הא דמעלין בקודש ולא מורידין, אי הוא מדאורייתא קלד
ז. אם אירע פעם שנית פסול בכהן גדול, אי ממנין הסגן תחתיו קלו
פעם שני

סימן י — אין שבות במקדש

- א. אין שבות בין השמשות, ואי גזרו על שני שבותין קלח
ב. הא דגזרו על שני שבותים, רק כשבאין כאחד ולא בזה קמ
אחר זה
ג. כמה דאמרו הזאה שבות הוא ואין דוחה שבת, הא יכולין קמא
להות בעזרה
ד. אי יכול להקדיש בערב שבת שיחול ההקדש בשבת וכן קמד
לענין קנין
ה. אי יכול לפדות מערב שבת שיחול הקנין בשבת קמח
ו. אי אמרינן אין שבות במקדש בכל איסורי דרבנן קמט

עמוד

קנב

קנג

- ז. אי שבת ויום הכיפורים סמוכין זה לזה והתחיל מלאכה בשבת וגמרה ביום הכיפורים
ח. אי יש חילוק בין עיולי יומא, לאפוקי יומא

סימן יא — אכילה בכזית

קנת

קנט

קס

קסד

קסב

קסח

קסט

קעא

קעב

- א. אי יש מצוה באכילת קדשים, גם בפחות מכזית, וכן באכילת מצה
ב. בשיטת מהר"ם מינץ ז"ל בענין חצי שיעור
ג. חצי שיעור דאסור מן התורה אי יוצא במצוה גם כן בחצי שיעור
ד. אי יש מצוה באכילת קדשים על כל כזית וכזית
ה. בענין עשה דוחה לא תעשה, הגם שלא הוי בעיונא
ו. בענין סעודת שבת אי אמרינן עשה דוחה לא תעשה
ז. בקושיית הגאון ר"ר יהונתן ז"ל גבי ויעבור מרדכי
ח. בענין בריה אי יוצא ידי מצות אכילת מרור
ט. כהן טמא שאכל תרומה טהורה, ובענין סיכה כשתיה ושיעור סיכה

סימן יב — אכילה בשיעור אכילת פרס

קעד

קעו

קעה

קעט

קפ

קפג

קפג

קפה

- א. שיהיה בכדי אכילת פרס בין בדבר איסור, בין בדבר מצוה
ב. אי חייב ברכת המזון כששהה יותר משיעור אכילת פרס
ג. קטן שהתחיל לאכול, ומשהגדיל גמר לאכול כדי שביעה
ד. תמיה לריש לקיש דס"ל חצי שיעור מותר מן התורה, הא היו יכולין לאכול החלות ביום הכיפורים שחל להיות בשבת
ה. הקושיא למה לא חלקו את החלות ביום הכיפורים, ליתן לכל כהן וכהן כזית
ו. ענין אכילת פרס לרבי שמעון וסבירא ליה כל העומד לזרוק בזרוק דמו
ז. שיהיה בכדי אכילת פרס, אי השיהה הוא מתחילת אכילה עד סוף אכילה, או בין אכילה לאכילה
ח. זמן שיהיה כדי אכילת פרס לענין יום הכיפורים

עמוד

- ט. אם השיעור במשקין הוא גם כן בכדי אכילת פרס, או רק כדי רביעית
 קפה אי מברכין על שתיית קאזע רותח לאחריו
 קפו יא. אוכלין ומשקין דאין מצטרפין, אי בסת המבושל במים, המים
 קפט מצטרף, כיון דהאיסור בא על ידי המים

סימן יג — אכילה על ידי הדחק

- קצב א. החילוק בין אדם לבהמה
 קצו ב. אי גחין ואכל מן הקרקע, אי שמה אכילה
 קצו ג. אי יוצא במצות אכילה מצה כשנתקלקל ואי אפשר לאוכלו
 קצו ד. אם אנסוהו לאכול, אי מקרי אכילה
 קצט ה. בליעה, אי חשיב דרך הנאתן

סימן יד — אכילה שלא כדרך הנאתן

- ר א. אכל תרומה אכילה בסה
 רג ב. אכילה שלא כדרך הנאתן ביום הכיפורים, החילוק בין אכילה גסה
 רד ג. אי יוצא ידי אכילת דבר מצוה כשאכלו שלא כדרך הנאתן
 רו ד. אי שרי ליגע באוכלין ביום הכיפורים ותמיה במסי מגחות דף צ"ט
 רט ה. אי שרי להרית בחמצו של עכו"ם בפסח
 ריא ו. בליעה אי הוי דרך הנאתן, ולענין בלע מצה יצא
 ז. לענין ברכה בדבר המזיק

ספר אוצרות שם משמעון

עמוד

רין	א. אי עביר לא מהני
רכג	ב. בישול עכו"ם
רכו	ג. בכור בזמן הזה
רבט	ד. כל חשחית
רלה	ה. גס בעל כרחה
רמ	ו. דין תורה
רמד	ז. דבר שלא בא לעולם
רמו	ח. היסח הדעת בחפילין
רמט	ט. וקדשתו
רנב	י. והבדלתם
רנד	יא. זכירת עמלק, וזכירת שבת
רנו	יב. זר לענין שחיטה
רנז	יג. זה א' ואגורו
רנח	יד. זקן ואינו לפי כבודו
רס	טו. חולה שיש בו סכנה
רסג	טז. טבילה בצונן בשבת
רסד	יז. טומאה וטהרה בלועה
רסו	יח. טומאה ושבת אי הותרה או דוניה
רסט	יט. יום טוב
ערה	כ. יום הכיפורים
עזו	כא. ירושה
עפב	כב. כתבי קודש
עפה	כג. כפיה בשבת או ביום טוב
עפז	כד. כהנים לענין מת עכו"ם
עצ	כה. אי שרי לעשות בכהן איזהו שימוש
עצב	כו. כהן בזמנינו שגשא חלוצה אי כופין להוציא
עצג	כז. אי מותר לכהן טמא לטמא את עצמו
עצד	כח. מלביש את חבירו בלאים

עמוד

רצה	כט. אי רואה את חבריו בשוק לבוש בכלאים אי מחויב להפרישו
רצו	ל. כהנים בזמן הזה
רחצ	לא. לאו שאין בו מעשה
שא	לב. לולב שנטל בעוד לילה
שג	לג. מצוה הבאה בעבירה
שט	לד. מצות צריכות כוונה
שיג	לה. נדר
שטו	לו. נחל איתן
שיח	לז. מצות כתיבת ספר תורה
שכא	לח. סומא בזמן הזה
שכב	לט. סירוס על ידי עכו"ם
שכד	מ. ענין ישיבת סוכה
שכו	מא. אי חייב לאכול בסוכה כלילה ראשונה בשירדו גשמים
שכט	מב. על שתיית יין או פת הבא בכסנין אי מברכין לישב בסוכה
של	מג. סמיכה בזמן הזה
שלא	מד. עשה דוחה לא תעשה, אם אפשר לקיים שניהם
שלב	מה. עשה דלפני הדיבור
שלד	מו. עדות החודש
שלו	מז. עכו"ם לענין ללמוד תורה
שלוז	מח. עבודה זרה
שמ	מט. עבודת הלויים
שמב	נ. עובר לעשייתן
שמה	נא. עיר הנדחת
שמה	נב. עירוב תבשילין
שנ	נג. עירובי תחומין
שנב	נד. עני המהפך בחררה
שנר	נה. ערב יום הכיפורים
שנו	נו. פדיון הבן
שנט	נז. פורים
שסב	נח. פדיון בכור בהמה
שסה	נט. פרוזבול
שסז	ס. צער בעלי חיים
שעא	מא. קטן אוכל נבילות אי בית דין מצווין להפרישו
שעח	סב. קידוש היום

עמוד

שג	קידוש השם	שפ
סה	קידוש לבנה בשבת ויום טוב	שכב
סה	קריאת שמע	שפו
סו	רגלים	שפט
סו	אי שרי לחקן עירוב בשבת על ידי עכו"ם	שוצב
כת	להלל שבת להצלת נפש מישראל	שיגה
סג	אי שרי ליסע לחולה בשבת קודש	שצו
ע	טלטול בשבת על ידי תינוק	שצט
עא	אי שייך שליחות בשבת	תב
עב	לקרות בעתונים בשבת וכן בימי חול	תה
עג	אי שרי ליתן סם המות לפני ובוכים בשבת	תז
עד	מי שהחשיך לו בדרך	תח
עה	העמדת כלי לשעות בערב שבת	תט
עו	אי שומרין יכולין לחזור בהן	תיא
עז	שילוח הקן, אי רשאי לעשות תחבולות לפטור עצמו ממצוה	תיב
עת	שמירת המקדש, אי גוהג בזמן הזה	תטו
עט	הענית	

